

**Wijk bij Duurstede,
Hoogstraat / Steenstraat
rapport 1493**

Wijk bij Duurstede, vier locaties aan de Hoogstraat en Steenstraat

Een Bureauonderzoek

A. Botman

Colofon

ADC Rapport 1493

Wijk bij Duurstede, vier locaties aan de Hoogstraat en Steenstraat
Een Bureauonderzoek

Auteur: A. Botman

In opdracht van: Woningstichting Volksbelang, Wijk bij Duurstede

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, december 2008

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, consisting of a stylized monogram 'DAG' followed by the name 'Gerrets' in a cursive script.

Autorisatie:
D.A. Gerrets

ISBN 978-90-6836-483-5

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033-299 81 81
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	6
1.1 Algemeen	6
1.2 Doelstelling en vraagstelling	6
2 Methoden	6
3 Resultaten	7
3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01)	7
3.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)	7
3.3 Beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)	7
3.4 Beschrijving van de aardwetenschappelijke gegevens en bekende archeologische waarden (LS04)	8
3.5 Internationaal belang van het onderzoek	13
3.6 Gespecificeerde verwachting (LS05)	13
4 Conclusies	14
5 Aanbeveling	14
Literatuur	15
Lijst van afbeeldingen en tabellen	15
Bijlage: Overzicht van ARCHIS-waarnemingen in het onderzoeksgebied	28

Tabel 1 Archeologische perioden

Periode	Tijd in jaren				
<i>Nieuwe tijd</i>	1500	na Chr.	-	heden	
<i>Late-Middeleeuwen</i>	1050	na Chr.	-	1500	na Chr.
<i>Vroege-Middeleeuwen</i>	450	na Chr.	-	1050	na Chr.
<i>Romeinse tijd</i>	12	voor Chr.	-	450	na Chr.
<i>IJzertijd</i>	800	voor Chr.	-	12	voor Chr.
<i>Bronstijd</i>	2000	voor Chr.	-	800	voor Chr.
<i>Neolithicum (Nieuwe Steentijd)</i>	5300	voor Chr.	-	2000	voor Chr.
<i>Mesolithicum (Midden Steentijd)</i>	8800	voor Chr.	-	4900	voor Chr.
<i>Paleolithicum (Oude Steentijd)</i>	300.000	voor Chr.	-	8800	voor Chr.

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Utrecht
Gemeente:	Wijk bij Duurstede
Plaats:	Wijk bij Duurstede
Toponiem:	Steenstraat 14, Hoogstraat 9-13, 75-85 en 117-143
Kadastrale gegevens:	onbekend
Kaartblad:	39B
	Hoogstraat 9-13: 152130/442940 - 152180/443050
	Hoogstraat 75-85: 152110/443230 - 152120/443280
	Hoogstraat 117-143: 152020/443410 - 151970/443530
	Steenstraat 14: 151730/442960 - 151770/443010
Coördinaten, ZW- en NO-hoek per plangebied:	
Bevoegd gezag:	Gemeente Wijk bij Duurstede
Deskundige namens het bevoegd gezag:	Drs W.A.M. Hessing (Vestigia BV <i>Archeologie & cultuurhistorie</i>)
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):	28293, 28288, 28286
ADC-projectcode:	4108425
Periode van uitvoering:	Mei 2008
Beheer en plaats documentatie:	ADC ArcheoProjecten, Amersfoort

Samenvatting

In opdracht van de Woningstichting Volksbelang heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Steenstraat 14 en drie locaties aan de Hoogstraat ter plekke van de huisnummers 9-13, 75-85 en 117-143 in Wijk bij Duurstede. In het plangebied aan de Steenstraat zal een appartementengebouw gerealiseerd worden. Ook op Hoogstraat 75-85 zal de bestaande bouw worden gesloopt en zullen nieuwe huizen worden gebouwd. De plannen voor locatie Hoogstraat 9-13 en Hoogstraat 117-143 zijn nog niet bekend.

Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

In de plangebieden langs de Hoogstraat kunnen archeologische resten voorkomen uit met name de 7^e-9^e eeuw. De kans op het voorkomen van de resten is zeer hoog, deze zone maakte deel uit van de havenwijk van de middeleeuwse handelsnederzetting Dorestad. Door 19^e-eeuwse beendergraverijen zullen veel verstoringen worden aangetroffen maar de informatiewaarde van dergelijke terreinen is ondanks de verstoringen zeer groot. De te verwachten sporen zijn, naast kuilen van beendergravers, (afval)kuilen, paalsporen, greppels en waterputten. Het vondstmateriaal zal bestaan uit bot, aardewerk, metaal en uit ambachtelijke producten als benen kammen, sieraden en barnsteen.

ADC ArcheoProjecten adviseert om in de plangebieden langs de Hoogstraat archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving uit te voeren. Door de beendergraverijen en huidige bebouwing zullen archeologische sporen zijn verstoord. Echter op basis van onderzoek op vergelijkbare locaties blijkt desondanks de informatiewaarde van dergelijke terreinen zeer hoog. In dit advies heeft het belang van het onderzoek in het internationale debat over de vroegmiddeleeuwse handelsrelaties, en de centrale rol die Dorestad hierin heeft bezeten, zwaar meegewogen.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA) of Programma van Eisen (PvE). Hierbij moet het onderzoek van Holwerda uit de jaren 20 en 30 van de vorige eeuw en het eerder uitgevoerde ROB/RACM-onderzoek worden geraadpleegd.

Verder wordt geadviseerd de sloop van de bestaande bebouwing (beneden maaiveld) ter hoogte van de drie plangebieden aan de Hoogstraat archeologisch te begeleiden om te voorkomen dat archeologische resten worden verstoord. Deze eis dient te worden opgenomen in de eventueel af te geven sloopvergunning.

ADC ArcheoProjecten adviseert om voor het plangebied Steenstraat 14 een aanvullend onderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een beperkt verkennend booronderzoek, teneinde vast te stellen of en zo ja hoe diep de bodem is geroerd. Gezien de aanwezige waarden in de directe omgeving van dit plangebied is de kans zeer groot dat uiteindelijk vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving noodzakelijk is. Tevens wordt geadviseerd de sloop van de bestaande bebouwing (beneden maaiveld) aan de Steenstraat archeologisch te begeleiden om te voorkomen dat eventueel aanwezige archeologische resten worden verstoord. Deze eis dient te worden opgenomen in de eventueel af te geven sloopvergunning.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA) of Programma van Eisen (PvE).

1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de Woningstichting Volksbelang heeft ADC ArcheoProjecten een bureauonderzoek uitgevoerd voor het plangebied Steenstraat 14 en drie locaties aan de Hoogstraat ter plekke van de huisnummers 9-13, nrs. 75-85 en nrs. 117-143 in Wijk bij Duurstede (afb. 1 en 2). In het plangebied aan de Steenstraat zal een appartementengebouw gerealiseerd worden. De toekomstige verstoringsdiepte bedraagt ongeveer 1,20 m beneden maaiveld. Op Hoogstraat 75-85 zal de bestaande bouw worden gesloopt. De huidige bebouwing is tot een diepte van ongeveer een meter beneden maaiveld gefundeerd. Bij de nieuw te bouwen huizen zal de funderingsdiepte 1,20 m beneden maaiveld bedragen. De plannen voor locatie Hoogstraat 9-13 en Hoogstraat 117-143 zijn nog niet bekend. Het onderzoek was noodzakelijk om te bepalen of bij de voorgenomen activiteiten de kans bestaat dat archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

Het bureauonderzoek is uitgevoerd op 8 en 13 mei 2008 door: A. Botman (KNA-archeoloog)

1.2 Doelstelling en vraagstelling

Het doel van het bureauonderzoek is het verwerven van informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen het omschreven gebied.

De volgende onderzoeksvragen zijn opgesteld voor het plangebied:

- Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig, en zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard en datering hiervan?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn:

- In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?
- Hoe kan deze verstoring door planaanpassing tot een minimum worden beperkt?

Indien de archeologische waarden niet kunnen worden behouden:

- Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1, in het bijzonder de specificaties LS01, LS02, LS03, LS04 en LS05. Het bureauonderzoek wordt gerapporteerd conform LS06. In aanvulling op de geldende Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie wordt het onderzoek uitgevoerd conform de richtlijnen van de Provincie Utrecht.

Het onderzoek bestaat uit zes onderdelen (specificaties LS01 t/m LS06). In de eerste vier onderdelen zijn de volgende werkzaamheden verricht:

- afbakening plangebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik
- beschrijving van de huidige situatie
- beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen
- beschrijving van bekende archeologische waarden en aardwetenschappelijke gegevens

Op grond van deze onderdelen wordt een gespecificeerde verwachting van het gebied opgesteld (specificatie LS05). Hierin wordt verwoord of, en zo ja, welke archeologische waarden worden verwacht. Indien deze worden verwacht worden de (veronderstelde) eigenschappen van de waarden zo gedetailleerd mogelijk aangegeven.

3 Resultaten

3.1 Afbakening plan- en onderzoeksgebied en vaststellen van de consequenties van het mogelijk toekomstige gebruik (LS01)

Eén plangebied ligt aan de Steenstraat nummer 14 in Wijk bij Duurstede, en heeft een oppervlakte van ca. 1800 m². Het ligt aan de noordzijde van de Steenstraat.

De plangebieden aan de Hoogstraat zijn gelegen aan de westzijde van deze straat. Locatie 9-13 heeft een oppervlakte van ongeveer 3680 m², het plangebied op locatie 75-85 heeft een oppervlakte van ca. 870 m² en tot slot heeft de locatie 117-143 een oppervlakte van ca. 2725 m².

De locaties liggen dicht bij elkaar. Daarom is het onderzochte gebied niet beperkt tot de afzonderlijke locaties maar zijn ze in een groter geheel bestudeerd. Het onderzoeksgebied wordt begrensd door de Hoogstraat, Steenstraat en Frankenweg. Op afbeelding 2 zijn de locaties van de plangebieden en het onderzochte gebied weergegeven.

Voor een aantal locaties is nieuwbouw gepland. De consequentie van de voorgenomen ingreep is dat eventuele waardevolle archeologische resten in de ondergrond worden aangetast.

3.2 Beschrijving van de huidige situatie (LS02)

Het plangebied aan de Steenstraat is een perceel dat ligt tussen de katholieke begraafplaats en het gemeentehuis, momenteel bebouwd met een vrijstaande woning. Het huis wordt gesloopt en er zullen 26 appartementen gebouwd worden. De naastgelegen grond van het gemeentehuis wordt heringericht voor parkeren. Een foto van de locatie is te zien op afbeelding 3a.

De locaties langs de Hoogstraat zijn eveneens bebouwd. De bebouwing dateert uit de jaren '50 van de vorige eeuw; rijtjeswoningen met aan de achterzijde tuinen met schuren, tuinhuisjes en dergelijke. Afbeeldingen 3b tot en met 3d geven een impressie van de bebouwing op deze locaties.

3.3 Beschrijving van de historische situatie en mogelijke verstoringen (LS03)

De historische situatie is op verschillende historische kaarten als volgt (afb. 4 en 5):

Bron	Historische situatie
Stadsplattegrond van j. van Deventer	Gebied tussen de Zandweg en Hoogstraat is onbebouwd, langs de Steenstraat is ongeveer ter hoogte van het plangebied bebouwing aangegeven.
Kadastrale minuut uit 1811-1832 Wijk bij Duurstede Utrecht Sectie C, blad 01 (www.watwaswaar.nl)	Plangebied Hoogstraat 9-13 bebouwing (kadnr. 84). Steenstraat 14 pad langs kerkhof
Historische kaart uit 1836/37/48 ¹ [Grote Historische Atlas 1:50.000]	Op de locatie van het plangebied Hoogstraat 9-13 lijkt een verbindingsweggetje te liggen tussen de Zandweg en de Hoogstraat met bebouwing aan weerszijden. Deze weg ligt ongeveer 50 meter ten noorden van de Steenstraat. Overige plangebieden zijn onbebouwd.
Bonnekaart 1871	Plangebied Hoogstraat 9-13: verbindingsweg lijkt verdwenen. In ZO-hoek van plangebied bebouwing
Bonnekaart 1896 en 1906 ²	Plangebied Hoogstraat 9-13: achtererven van huizen, in NO-hoek bebouwing. In het uiterste noorden van plangebied Hoogstraat 117-143 bebouwing. Rest van de plangebieden onbebouwd
Bonnekaart 1918 en 1930 ³	Plangebied Hoogstraat 9-13 bebouwing en achtererven. Steenstraat 14 pad langs kerkhof

In Wijk bij Duurstede vonden rond het midden van de 19^e eeuw op grote schaal beendergraverijen plaats. Deze graverijen leidden niet tot de eigenlijke ontdekking van Dorestad maar gaven wel de aanzet tot het eerste oudheidkundig bodemonderzoek op het terrein van de vroegmiddeleeuwse havenplaats.

Incidenteel zullen al eerder graverijen hebben plaatsgevonden maar in 1839 begonnen deze in omvang toe te nemen. De botten dienden als grondstof voor de beendermeelfabrieken. Beendermeel werd toen als "kunstmest" gebruikt. Gewoonlijk werd het beendermeel gemaakt van botten van pas overleden dieren maar uit angst voor een veepestepidemie was in 1839 de handel in recente karkassen verboden. In de winter van 1841 veroorzaakte de seizoenswerkeloosheid een *bone-rush*.

De graverijen vonden vooral plaats ten weerszijden van de Hoogstraat over een lengte van 800 tot 900 meter met een totale breedte van meer dan 100 meter (zie afb. 6 en 7). Maar ook ten westen van De Cothense zandweg is gegraven, waarschijnlijk op verspreide punten (binnen een strook van 167 meter

¹Wolters Noordhoff Atlasproducties 1990.

²Bureau Militaire verkenningen 1896 en 1906.

³Bureau Militaire verkenningen 1918 en 1930.

breed reikende van de Steenstraat tot mogelijk voorbij het noordeinde van de Hoogstraat).⁴ De plangebieden langs de Hoogstraat zijn in de graafzone gelegen, het plangebied Steenstraat 14 ligt erbuiten. De gravers gingen niet systematisch te werk: er werd een gat gespuit en deze werd uitgebreid als ze beet hadden. Was de beendervoorraad op de ene plek uitgeput, dan begon men een eind verderop opnieuw. Er ontstond een soort kraterlandschap met gaten van 1 tot 3 meter in doorsnede en een paar meter diep. Tijdens deze beenderdelverijen kwamen ook vele andere oudheden zoals munten, sieraden en scherven aan het licht. Deze vondsten kregen aandacht van de Leidse archeoloog L.J.F. Janssen, die destijds conservator van het Rijksmuseum van Oudheden was. Hij was de eerste die in Dorestad een opgraving verrichtte al werd door hem nog niet het verband gelegd tussen de Wijkse vondsten en de havenplaats Dorestad. Wel was van begin af aan duidelijk dat het om een belangrijke vindplaats ging.⁵ Na Janssen heeft het archeologisch onderzoek lange tijd stilgelegen totdat de heer H.J. Holwerda, eveneens conservator van het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden, het onderzoek in de jaren twintig van de 20e eeuw hervatte. Deze eerste meer systematische opgravingen vonden plaats aan weerszijden van de Hoogstraat en op De Heul.⁶ Eén Holwerda-sleuf ligt in het plangebied Hoogstraat 9-13 (zie afb. 8). Op verschillende locaties in het "Hoogstraat-gebied" werden door de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek (tegenwoordig RACM) opgravingen uitgevoerd in 1953. Net ten zuiden hiervan ligt het plangebied Hoogstraat 117-143. Ten oosten van de Hoogstraat werden rijen paalgaten met een oost-west oriëntatie aangetroffen die werden geïnterpreteerd als een kade.⁷ In 1967 startte het grootschalige onderzoek van de ROB/RACM in Wijk bij Duurstede. Aanleiding voor dit onderzoek waren de nieuwbouwplannen van de gemeente Wijk bij Duurstede.

3.4 Beschrijving van de aardwetenschappelijke gegevens en bekende archeologische waarden (LS04)

3.4.1 Aardwetenschappelijke gegevens

De volgende aardwetenschappelijke informatie is bekend van het plangebied:

Type informatie	Informatie
Geologie ⁸	Plangebieden langs de Hoogstraat zijn gelegen op Formatie van Echteld (voorheen Betuwe formatie), geulafzettingen meestal bedekt door complexe bovenlaag van zeer variabele dikte. Plangebied Steenstraat 14 is gelegen op Formatie van Echteld (voorheen Betuwe formatie), geulafzettingen meestal bedekt met een dun laagje geuldekafzettingen.
Geomorfologie ⁹	Niet gekarteerd, meest waarschijnlijk op 3K25 (stroomrug of rivieroverval), zie ook Berendsen en Stouthamer 2001
Berendsen en Stouthamer, 2001 ¹⁰	Plangebied Steenstraat 14 is gelegen op de meandergordel van Houten, actief van 3795 – 2560 ¹⁴ C BP
Bodemkunde ¹¹	Plangebieden langs de Hoogstraat niet gekarteerd, dichtst bij T = Oude bewoningsplaats. Plangebied Steenstraat 14 niet gekarteerd, dichtst bij rivierkleigrond Rn67C = kalkloze poldervaaggrond.

Het landschap rond Wijk bij Duurstede is gevormd door rivieren. In de laatste ijstijd heerste in ons land een extreem koud en droog klimaat. De zeespiegel lag tientallen meters onder het huidige niveau. Vegetatie was nagenoeg afwezig en het landschap was een grote poolwoestijn. Door de harde polaire winden werd op grote schaal dekzand afgezet. De grote rivieren waren destijds echter ook al actief. Vooral tijdens de zomermaanden voerden de Rijn en de Maas via een brede riviervlakte grote hoeveelheden zand en grind aan. De rivieren hadden een vlechtend karakter met rivierbeddingen die zich snel verlegden in het losse sediment. In de laatste fase van de ijstijd¹² kwamen al warmere perioden¹³ voor. Dit vormde een opmaat voor de opwarming van het klimaat die zich van ca 10.000 BP zou voltrekken. Het land raakte begroeid en door een afname in de sedimenttoevoer werd de waterafvoer geconcentreerd in meanderende¹⁴ hoofdgeulen. Op de in onbruik geraakte riviervlakten werd klei afgezet.¹⁵

⁴ Van Es & Verwers, 1973, 477-481

⁵ Ibidem, 481-485.

⁶ Van Es 1969, 188

⁷ Idem.

⁸ Berendsen & Stouthamer 2001.

⁹ Stichting voor Bodemkartering 1986.

¹⁰ Berendsen & Stouthamer 2001.

¹¹ Stichting voor Bodemkartering 1981

¹² Laat-Glaciaal: ca. 13000 – 10.000 BP

¹³ interstadialen

¹⁴ kronkelende

¹⁵ Laagpakket van Wijchen

De sterke temperatuurstijging bleef niet zonder gevolgen. De landijskappen op Scandinavië smolten en de zeespiegel steeg snel. In de eerste helft van het Holoceen sneden de rivieren zich diep in de rivierafzettingen uit de ijstijd. Overstromingen kwamen in deze periode zelden voor. Vanaf 3000 jaar v. Chr. werd echter de eb- en vloedwerking merkbaar. Bij een gelijktijdig optreden van stormvloed en lage waterstanden werd het zeewater opgestuwd in de rivieren. De stroomsnelheid nam af, waardoor de rivierdalen met sediment werden opgevuld. Overstromingen kwamen regelmatig voor. Bij overstromingen werden de oevers met fijn zand en silt opgehoogd. In een strook langs de rivier vormden zich zogenaamde oeverwallen, die samen met de rivierbedding en kronkelwaard 'stroomgordel' wordt genoemd. De rivierbedding met kronkelwaard wordt 'meandergordel' genoemd. Het achterliggende laaggelegen gebied, de kommen, kwamen bij overstromingen ook blank te staan. Hier werd fijner sediment, zware klei, afgezet. De rivieren vormden soms plotseling een nieuwe loop. De afgesloten of verlaten rivierarm werd opgevuld. Als gevolg van deze stroomgordelverleggingen zijn in de loop van het Holoceen (ca. 10.000 jaar geleden tot heden) verschillende nieuwe rivierarmen in het riviereengebied gevormd en weer afgesloten. De buiten gebruik geraakte stroomgordels vormden zandige ruggen (stroomruggen) in het landschap, die aantrekkelijk waren voor bewoning en landbouw. Ze lagen relatief hoog en dus droog, waren vruchtbaar en goed te bewerken. De relatief laaggelegen komgebieden waren vooral geschikt als wei- en hooiland. Op de meandergordelkaart van het riviereengebied is te zien dat de plangebieden langs de Hoogstraat zijn gesitueerd op de stroomgordel van de Kromme Rijn (afb. 9). Deze stroomgordel was actief van 3000-828BP. De Karolingische stroomgordel met een haven bij Wijk bij Duurstede is gedateerd tussen 620 en 930 AD. De rivier verplaatste zich in oostelijke richting tot hij werd afgedamd in 1122 AD. De beddingafzettingen liggen op een diepte van 4,5 m +NAP.¹⁶

Het plangebied aan de Steenstraat ligt op de stroomgordel van Werkhoven. De Werkhovens stroomgordel was actief van 5660-3430BP. Er zijn archeologische resten aangetroffen uit het Laat-Neolithicum, Bronstijd, IJzertijd, Romeinse tijd en Middeleeuwen. Het is de oudst bekende stroomgordel die in de huidige morfologie nog steeds zichtbaar is. De top van de beddingafzettingen liggen op 2,5 tot 1,4 m +NAP.¹⁷

3.4.2 Bekende archeologische gegevens

In het onderzoeksgebied zijn de volgende archeologische (indicatieve) waarden vastgesteld:

Bron	Omschrijving																		
IKAW	hoge indicatieve archeologische waarde																		
Cultuurhistorische atlas van de provincie Utrecht	Gebied met hoge archeologische verwachtingswaarde, nederzettingsterrein langs de Kromme Rijn. Behorende bij deelgebied 2 Kromme Rijn en Langbroek.																		
AMK	AMK-terreinen: nrs 2433, 8497, 8498, 8577, 13414: vroegmiddeleeuwse nederzetting 450-1050 n. Chr., en nr 14149 de stad Wijk bij Duurstede uit de middeleeuwen en nieuwe Tijd. Zie verder bijlage 1																		
waarnemingen ARCHISII	ARCHIS-waarnemingen: enkele prehistorische en Romeinse vondsten. Voornamelijk (vroeg)middeleeuwse vondsten en Nieuwe Tijd, zie verder bijlage 2																		
vondstmeldingen ARCHISII	Geen																		
onderzoeksmeldingen ARCHISII	<table border="0"> <tr> <td>Nr 2097</td> <td>Singel/ Zandweg</td> <td>onbekend</td> </tr> <tr> <td>Nr 2316</td> <td>Singel/ Zandweg</td> <td>opgraving</td> </tr> <tr> <td>Nr 8289</td> <td>Frankenweg/Zandweg</td> <td>opgraving</td> </tr> <tr> <td>Nr 7383</td> <td>Veilingterrein</td> <td>proefsleuven</td> </tr> <tr> <td>Nr 20797</td> <td>Veilingterrein</td> <td>opgraving</td> </tr> <tr> <td>Nr 24927</td> <td>K. de Grotestraat 65</td> <td>booronderzoek</td> </tr> </table>	Nr 2097	Singel/ Zandweg	onbekend	Nr 2316	Singel/ Zandweg	opgraving	Nr 8289	Frankenweg/Zandweg	opgraving	Nr 7383	Veilingterrein	proefsleuven	Nr 20797	Veilingterrein	opgraving	Nr 24927	K. de Grotestraat 65	booronderzoek
Nr 2097	Singel/ Zandweg	onbekend																	
Nr 2316	Singel/ Zandweg	opgraving																	
Nr 8289	Frankenweg/Zandweg	opgraving																	
Nr 7383	Veilingterrein	proefsleuven																	
Nr 20797	Veilingterrein	opgraving																	
Nr 24927	K. de Grotestraat 65	booronderzoek																	

Tabel 2 AMK-terreinen in en nabij het onderzoeksgebied

Monument nummer	Waarde terrein	Toponiem	Complex	Periode
11516	Zeer hoog	Centrum Steenstraat - Karel de Grotestraat	Nederzetting onbepaald	Vroege ME: 450 - 1050 nC
7134	Zeer hoog	Centrum Karel de Grotestraat Garage Otterman	Nederzetting onbepaald	Vroege ME: 450 - 1050 nC
7217	Hoog	Centrum; Hoogstraat/Mierlo/Keizer	Nederzetting onbepaald	Vroege ME: 450 - 1050 nC
7133	Zeer hoog, beschermd	Centrum; Hoogstraat/Prins Hendrikweg	Nederzetting onbepaald	Vroege ME: 450 - 1050 nC
12165	Hoog	Centrum	Stad	Vroege ME: 450 - 1050 nC Nieuwe tijd: 1500 - 1950

Zie voor een specificatie van de waarnemingen bijlage 1 en afb.10.

¹⁶ Berendsen & Stouthamer 2001

¹⁷ Berendsen & Stouthamer 2001.

3.4.3 Een stukje geschiedenis

Dorestad ontstond in het spanningsveld tussen twee volken, de Franken en de Friezen. Het initiatief voor de verreikende contacten van het centrale rivierengebied lag in de eerste helft van de 7^e eeuw waarschijnlijk aan Frankische kant. In die contacten lag de grond voor het ontstaan van Dorestad als internationale handelsplaats. Dat wil nog niet zeggen dat het de Franken zijn geweest die Dorestad hebben gesticht. Wie dat heeft gedaan is niet bekend. Het kunnen de Franken of de Friezen zijn geweest, of regionale groten.¹⁸

Omstreeks 630 n. Chr. bestaat er een *Dorestad*. Die naam staat namelijk op de keerzijde van de gouden munten (*trientes*) die door muntmeester Madelinus ter plaatse zijn geslagen. De muntslag bewijst het belang dat Dorestad al in het tweede kwart van de 7^e eeuw moet hebben bezeten.¹⁹

Vanaf het begin van de 7^e eeuw sloeg de naam Dorestad op een nederzetting gelegen bij de splitsing van de Kromme Rijn en Lek. Vermoedelijk was de naam verbonden met het Romeinse grensfort *Levefanum* dat er, zij het waarschijnlijk in ruïneuze staat, nog altijd lag.

Na het vertrek van de Romeinen rond 400 n. Chr. werd het Kromme Rijngebied “aan zichzelf overgelaten”. De bevolking was in de late 3^e en 4^e eeuw sterk teruggelopen, in de 6^e eeuw begon ze echter alweer toe te nemen.

Geïsoleerd is het rivierengebied nooit geweest, door de Rijn was het gebied zowel met het westelijke kustgebied als het zuidoosten van Nederland en verder naar Duitsland verbonden. In het begin van de 7^e eeuw kwamen van beide kanten de invloeden: vanuit het westelijke kustgebied een Friese en vanuit het Duitse Rijnland een Frankische. De Friezen en Franken betwistten elkaar het bezit van de Rijndelta. Eerst leek het gebied in handen te zijn van de Franken; koning Dagobert bouwde een kerkje in het voormalige grensfort Traiectum (onder het Domplein in Utrecht). Mogelijk verrees ook in het fort Dorestad een kerkje. In ieder geval moet de muntslag van Madelinus in samenhang met deze Frankische expansie gezien worden.

In de loop van de 6^e eeuw ontstonden er in de maatschappij van het rivierengebied wat verschillen in rijkdom en macht onder de bevolking. Er ontstond een klasse van bezitters, die met hun soortgenoten in andere gebieden contacten onderhielden. Dagobert moet geprobeerd hebben deze autochtone groten aan zich te binden. Dorestad werd het contactpunt, of een van de contactpunten, waar geschenken konden worden uitgewisseld en waar plaatselijke of Friese en Frankische heren met name luxe of exotische goederen kon verwerven. Het lukte Dagobert nog niet om Dorestad vast in handen te krijgen. Omstreeks het midden van de 7^e eeuw was het centrale rivierengebied echter in Friese handen. Tegen het einde van de 7^e eeuw probeerden de Franken het opnieuw. Over Friesland (en ook Utrecht en Dorestad) heerste toen koning Radboud. Rond 695 n. Chr. versloeg de Frankische hofmeier Pippijn II Radboud bij fort Dorestad. Echter pas na de dood van Radboud in 719 werd Dorestad definitief Franksich. In 734 veroverde Karel Martel Friesland tot aan de Lauwerszee en in de tweede helft van de 8^e eeuw breidde kleinzoon Karel de Grote dit rijk uit tot aan de Elbe.²⁰

De rol van Dorestad in de periode tussen ongeveer 630 en 690-719 is nog erg onduidelijk. Het moet een Friese voorpost zijn geweest van het machtsgebied van Radboud en zijn voorgangers in Noord- en Zuid-Holland, de Vechtstreek en het Kromme-Rijngebied. Het bleef waarschijnlijk een contactpunt op de grens van twee invloedssferen.

Het 7^e-eeuwse Dorestad wordt in en rond het van oorsprong Romeinse fort vermoed. Nog voor het eind van de 7^e eeuw is echter ook de bewoning van het noordelijke deel van Dorestad, bij de tegenwoordige Hoogstraat, begonnen. Het woonterrein van Dorestad strekte zich uit over een gebied beginnend in het noorden voorbij de afslag van de Cothenseweg naar de Romeinenbaan en vervolgens verder naar het zuiden achter de Hoogstraat en langs de westrand van de stadkern tot aan de Lekdijk ten zuiden van het kasteel. Aangenomen wordt dat Dorestad nog verder doorliep tot aan de splitsing van de toenmalige Rijn en Lek. Waar in de noordelijke bocht van de Kromme Rijn landaanwas plaatsvond, vond in de zuidelijke meander die zich naar het westen verplaatste erosie plaats. Hierdoor werd het voormalige nederzettingsterrein op de westelijke oever van de rivier aangetast. Waarschijnlijk nam die erosie pas in de tijd na Dorestad grote vormen aan. Het is overigens niet bekend hoeveel van het woongebied van Dorestad geërodeerd is.²¹

Dorestad bestond in zijn bloeitijd uit tenminste twee, maar waarschijnlijk drie elementen. Het noordelijkste deel van Dorestad lag tegenover de nederzetting op de Geer. De Noorderwijk vormde met het bezit van een eigen begraafplaats op De Heul een apart deel van Dorestad. Het terrein De Geer was al vanaf de Romeinse tijd bewoond en vermoedelijk is de Noorderwijk gesticht door op De Geer wonende lokale heren in de 7^e eeuw. In de 8^e en 9^e eeuw krijgt dit terrein een bijzonder karakter. Er lag in die tijd een “aardwerk”, een rechthoekig door smalle grachten omgeven terrein. Waarschijnlijk lag hier een vluchtburcht waar de bevolking uit de Noorderwijk in tijden van gevaar haar toevlucht kon zoeken.²²

¹⁸ Van Es 1994, 90-91.

¹⁹ Idem.

²⁰ Van Es 1990, 154-162, Van Es, Doesburg & Koningsbruggen, 15-16.

²¹ Verwers 1994, 235.

²² Van Es 1994, 102.

De grens tussen het noordelijke en middelste deel lag ongeveer bij de Steenstraat.²³ In deze zone waren de huizen van hout. Ze lagen in meerdere rijen parallel aan de rivieroever. Voor de eerste rij huizen lag een 3 meter brede weg die de rivieroever volgde, een voorloper van de huidige Hoogstraat. De oever werd aanvankelijk gebruikt als haven waar de schepen op het land werden getrokken (afb. 12). Met het verschuiven van de rivier in oostwaartse richting ontstond er nieuw land. Dit werd in stroken met een breedte van 8 tot 9 meter verkaveld. De huizen en erven aan de westkant waren gemiddeld wat groter dan degene die dicht bij de rivier stonden. In deze westelijke zone hebben waarschijnlijk vooral boeren gewoond. Bij elk huis hoorden één of meerdere waterputten, veelal met een bekisting van wijntonnen. In de omgeving van de boerderijen lagen de akkers en werd het vee geweid.²⁴ De derde zone lag rond het reeds beschreven fort *Levefanum*.

Dorestad ontwikkelde zich tot een belangrijke handelsnederzetting met een netwerk dat zich uitstrekte van het Duitse Rijnland tot in York, Ribe, Haithabu (Denemarken), Birka (Zweden) en Kaupang (Noorwegen). Het had zijn bloei te danken aan de ligging op het kruispunt van twee belangrijke handelsroutes. De ene volgde de Rijn, de Utrechtse Vecht, het toen nog kleine IJsselmeer (het Almere) en de Wadden. Deze route verbond het Duitse Rijnland met Scandinavië en het Oostzeegebied. De andere route liep langs Rijn en Lek van het Rijnland naar de Atlantische kust en Engeland. Dorestad behoorde tot het Karolingische rijk, dat onder Karel de Grote (768-814) het toppunt van zijn macht bereikte. De handel betrof zowel de uitwisseling van luxe producten als goederen voor het dagelijks gebruik. Veel van deze producten waren van vergankelijk materiaal en zijn niet bewaard gebleven. Toch weten we wel iets over de aard ervan, omdat ze in de tolregisters van Dorestad staan vermeld: pelzen, textiel, verfstoffen, zout, voedsel en honing. Verder werden er jachthonden en slaven verhandeld. De handelsartikelen die archeologisch traceerbaar zijn komen vooral uit het midden-Rijngebied: aardewerk en glas uit het gebied tussen Bonn en Keulen, wijn uit Hessen en maalstenen uit de Eifel. Uit het Baltisch gebied werden grote hoeveelheden barnsteen aangevoerd. In Dorestad zelf werden diverse ambachten uitgeoefend. Zo werden o.a. benen kammen gemaakt en werden bronzen sieraden en sleutels gegoten. Van ruwe brokken barnsteen werden kralen en spinklosjes gemaakt.²⁵

Vermoedelijk is Dorestad ook een soort bestuurscentrum geweest en had een eigen muntslag. Munten voorzien van de naam Dorestad worden tot in Rusland aangetroffen.²⁶

Onder de opvolger van Karel de Grote, Lodewijk de Vrome (814-840), begon het centrale gezag af te brokkelen en na 840 versnelde dat proces. Dorestad betaalde een hoge tol voor zijn roem van rijke handelsstad. De eerste plundering door Deense Vikingen vond al in 834 plaats en de Noormannen zijn daarna nog herhaaldelijk teruggekomen. Het uiteenvallen van het Karolingische rijk leidde zowel regionaal als internationaal tot gewijzigde politieke verhoudingen. Daardoor heeft Dorestad zich nooit meer hersteld en hield het als internationaal bekende handelsplaats op te bestaan.²⁷

De locatie van Dorestad bleef gedeeltelijk wel bewoond, maar met een geheel ander karakter. De vroegmiddeleeuwse handelsstad maakte plaats voor één of meer agrarische bedrijven, Villa Wijk (*Wic*) genoemd. Van de vele functies die Dorestad had gehad, bleef in feite alleen de agrarische over. Verondersteld wordt dat deze villa uit één of meer agrarische domeinen heeft bestaan, maar de exacte locatie en omvang van die domeinen is onbekend. Op basis van de vondstverspreiding en de - helaas beperkte - hoeveelheid archeologische grondsporen uit deze periode zou verondersteld kunnen worden dat de kern van de bewoning zich in de omgeving van de Steenstraat bevond.²⁸ Daarbij horen onder meer de resten van een grafveld en een stenen kerk met - mogelijk - twee houten voorgangers die bij eerder archeologisch onderzoek zijn aangetroffen. Verder is er sprake van verspreide bewoning op De Heul en een vondstconcentratie aan de zuidkant van de Hoogstraat (afb. 13).²⁹

Een onderzoek in de directe omgeving van de nieuwbouwlocatie Frankenweg/Zandweg heeft onder andere laatmiddeleeuwse omgreppelde hooibergen of opslagplaatsen, enkele waterputten en minstens drie gebouwplattegronden opgeleverd.³⁰ De interpretatie en vooral de datering van deze fenomenen is een probleem. Daarvoor zijn verschillende redenen aan te geven, zoals het intensieve gebruik van het terrein door de eeuwen heen en de beendergraverijen in de 19^e eeuw.³¹

De agrarische nederzetting(en) werden uiteindelijk opgevolgd door het stadje Wijk bij Duurstede. Dit stadje heeft nooit meer de bloeitijd van Dorestad kunnen evenaren. De laatmiddeleeuwse kern beslaat slechts een betrekkelijk klein deel van het grote langgerekte terrein waar het vroegmiddeleeuwse Dorestad gelegen heeft.

²³ Van Es 1990, 154-162, Van Es, Doesburg & Koningsbruggen, 25-26.

²⁴ Ibidem 27-29.

²⁵ Van Es, Doesburg & Koningsbruggen 1998, 18

²⁶ Ibidem, 19

²⁷ Ibidem, 7

²⁸ O.a. Van Doesburg 2000.

²⁹ Van Es & Verwers 1980; Van Doesburg 2000 en Van Doesburg in voorbereiding.

³⁰ Dijkstra 2007

³¹ Van Es & Verwers 1973.

Op afbeelding 11 zijn de locaties aangegeven van eerder uitgevoerd ROB/RACM-onderzoek en de locatie van de plangebieden aan de Steenstraat en Hoogstraat. De plangebieden langs de Hoogstraat liggen in de noordelijke wijk van Dorestad, het havenkwartier van de handelsnederzetting. Het plangebied aan de Steenstraat ligt in *villa Wijk*.

3.4.4 Eerder onderzoek

In het gebied tussen de Zandweg en de Hoogstraat hebben meerdere onderzoeken plaatsgebonden. In 1953 vond een opgraving plaats net ten noorden van plangebied Hoogstraat 117-143.³²

In 1975 was het, vanwege de afbraak van enkele huizen aan de Zandweg, mogelijk om onderzoek te doen in het gebied tussen Zandweg en Hoogstraat. De bovengrond was sterk verrommeld door de recente bewoning. Daarnaast bleken de beendergravers hier actief te zijn geweest in de 19^e eeuw. Er werd echter nog een groot aantal grondsporen aangetroffen: kuilen, greppels en veel waterputten. De richting van de greppels en overige sporen komen overeen met die van de steigers uit opgraving Hoogstraat III (ten oosten van de Hoogstraat). Het vondstmateriaal bestond uit aardewerk, metalen voorwerpen, een houten emmer en twee visfuiken uit een diep niveau van de Karolingische Rijnbedding.³³

In 1980/81 vond een opgraving plaats aan weerszijden van de Nieuwe weg, de verbindingsweg tussen de Zandweg en de Hoogstraat. De opgraving lag ca 40 meter ten zuiden van het plangebied Hoogstraat 9-13. In de putten bleek de bovengrond meer dan een meter doorwoeld, voornamelijk veroorzaakt door de 19^e-eeuwse beendergraverijen. Veel details zijn hierdoor verloren gegaan. Er zijn vooral veel kuilen aangetroffen. Het vroegste vondstmateriaal dateert uit de 7^e eeuw, het merendeel echter uit de Karolingische periode en aardewerk uit de 12^e /13^e eeuw.³⁴

In 1987/88 kwam aan het zuiden van de Hoogstraat een terrein van 30x30m vrij waar archeologisch onderzoek plaatsvond. Uit dit onderzoek bleek dat de noordwijk van Dorestad zich tot hertoe uitstrekte. Het opgravingsterrein maakte deel uit van de intensief bewoonde *vicus* op de linkeroever van de Rijn. De afstand tot de rivier is thans gering, in de Karolingische tijd heeft de Kromme Rijn verder naar het oosten gestroomd. De Karolingische bedding lag ten oosten van het opgravingsterrein. De bovengrond was tot op grote diepte tot ca 1,5 m beneden maaiveld gestoord, waarschijnlijk voor een belangrijk deel door de 19^e-eeuwse beendergraverijen. De gevonden nederzettingssporen bestonden vooral uit rijen kuilen met een zeer donkere vulling, zoals die ook elders in de zone tussen Hoogstraat en de Cothense weg en verder op De Heul zijn aangetroffen. Deze kuilen waren onderdeel van de erven rond de huizen van de ambachts- en/of kooplieden die op de hoge oever langs de rivier woonden. De kuilen zijn gedeeltelijk vergraven door de beendergraverijen.

De vondsten: Dorestad-aardewerk, groot botmateriaal, een Karolingische schijffibula, kralen, benen pennen, enkele sceatta's en veel weefgewichten.³⁵

In 1993 werd wederom een perceel tussen de Hoogstraat en de Zandweg onderzocht. Het betrof een terrein van 25x25 m. Oorspronkelijk lag dit terrein op de oever van de Karolingische Kromme Rijn, aansluitend op de noordelijke haven van Dorestad. Dit deel van de haven bleef tot in de 12^e eeuw in gebruik, was het niet als haven, dan wel als woongebied. Het terrein bleek tot een diepte van 1,5 m verstoord. De kuilen van de 19^e-eeuwse beendergraverijen hadden de Karolingische sporen flink aangetast. Er werd nog wel een huisgreppel aangetroffen, afgedekt met een pakket klei met hutteleem en houtskool. Op het pakket konden zes vloerniveau's worden onderscheiden. Achter de huizen werd een zone met greppels en kuilen aangetroffen. Tussen de vondsten bevond zich wederom veel vroeg-Karolingisch aardewerk.³⁶

Tijdens een onderzoek in 2007 met toponiem "veilingterrein", direct ten westen van de Zandweg, zijn sporen uit verschillende bewoningsperiodes aangetroffen. Over het gehele opgravingsterrein lag een dikke zwarte laag onder de meest recente en door de sloop van de veilinggebouwen verstoorde bouwvoor. Een belangrijk resultaat van het onderzoek tot nu toe is dat de vroegste fase van Dorestad beter in beeld begint te komen. Er zijn twee erven aangesneden met vermoedelijk bijbehorende begravingen. Op basis van vergelijkingen met het westelijk kustgebied worden de gebouwen voorlopig als woon-stalhuizen geïnterpreteerd met een datering in de 7e eeuw, mogelijk nog vroeg 8e eeuw. In ieder geval één van de graven dateert uit het midden van de 7e eeuw. In deze vroege periode heeft dit deel van Dorestad nog een agrarische functie. Wel vinden in het havengebied aan de Hoogstraat vanaf het midden van de 7e eeuw de eerste activiteiten plaats, zoals Van Es en Verwers hebben aangetoond. Het centrale deel van Dorestad moet in deze periode meer zuidelijk worden gezocht, vermoedelijk, zoals veelal wordt verondersteld, in en rondom het voormalige Romeinse fort ten oosten van het huidige centrum van Wijk.

Waarschijnlijk vindt uitbreiding van de handelsnederzetting ter hoogte van het voormalige veilingterrein pas vanaf de 8^e eeuw plaats. Tijdens het veldwerk is duidelijk geworden dat er sprake is van

³² Van Es 1969, 188

³³ Van Es e.a. 1977, 23

³⁴ Van Tent 1988, 34-35.

³⁵ Van Es e.a. 1988, 41-42; Van Es e.a. 1989, 38-39; Van Tent 1992, 23.

³⁶ Van Dockum 1997, 120

ambachtelijke activiteiten in dit deel van Dorestad. Er zijn kralen en voorwerpen van barnsteen gemaakt, stoffen geweven, ijzeren voorwerpen gesmeed en mogelijk is ook in de Karolingische periode een bronsgieter aan het werk geweest. De schaal waarop is geproduceerd, is echter nog onbekend.³⁷

Momenteel worden de gegevens over het Karolingische nederzettingsgebied uitgewerkt door W.A. van Es en W.J.H. Verwers.

3.5 Internationaal belang van het onderzoek

De vindplaats Dorestad is van groot belang in het internationale debat over de vroegmiddeleeuwse handelsrelaties en de centrale rol die Dorestad hierin heeft bezeten. Het betreft een archeologische vindplaats met een zeer hoge nationale en internationale waarde en uitstraling. Daarom is het niet alleen noodzakelijk om te kijken naar het voorgaande onderzoek in Dorestad zelf, maar tevens naar vergelijkbaar grootschalig onderzoek naar vroegmiddeleeuwse emporia in het buitenland. In dit opzicht is met name het onderzoek in Haithabu en Ribe interessant, maar zijn tevens de onderzoeken in bijvoorbeeld Hamwic, Birka en meer recentelijk Kaupang van belang.³⁸

Met het onderzoek aan de Hoogstraat dient zich een kans aan om enkele specifieke kennislacunes in het grootschalige Dorestadonderzoek van de ROB te dichten.

Het onderzoek was tot dusver met name gericht op grootschalig nederzettingsonderzoek. Het recentelijk verrichte onderzoek wijst op de grote betekenis van de ambachtelijke productie (kammen, brons, ijzer, edelmetaal, kralen, enz.) in Noordwest-Europese vroegmiddeleeuwse *emporia*. Zo blijkt uit verricht onderzoek in Birka dat de zwarte laag, zoals die ook in Dorestad wordt aangetroffen, het resultaat is van een proces van geleidelijke accumulatie.³⁹ Op deze vindplaats bleek in de zwarte aarde nog goed geconserveerde sporen van ambachtelijke productie aanwezig te zijn. Het valt aan te nemen dat dit ook in Dorestad het geval kan zijn. Uit Dorestad is dit tot dusverre nog maar in zeer beperkte mate bekend door de sterk op nederzettingsstructuren gerichte onderzoeksstrategie. De ervaring leert dat ambachtelijke productie alleen gevonden wordt door aangepaste onderzoeksmethoden zoals troffelen of nat zeven.

Zoals eerder aangegeven is er nog weinig bekend over het 7^e-eeuwse Dorestad en de rol die de nederzetting speelde in die tijd. Uit eerdere kleine onderzoeken in het gebied tussen Hoogstraat en Zandweg is 7^e-eeuws materiaal aangetroffen. Er zou uit onderzoek in de plangebieden aan de Hoogstraat aanvullende informatie kunnen komen om een antwoord te vinden op deze vraag. Het onderzoek op de locaties aan de Hoogstraat zou in aanpak gedifferentieerd moeten zijn om recht te doen aan de verschillende vraagstellingen met betrekking tot structuur en ontwikkeling van de nederzetting in het onderzoeksgebied als de vraagstellingen met betrekking tot de ontwikkeling van de ambachtelijke productie. Bijzondere aandacht moet worden besteed aan de ruimtelijke relatie tussen resten van ambachtelijke productie en de daarmee in verband te brengen omringende sporen. De ervaring op vindplaatsen als Ribe leert dat het zeven van sporen van ambachtelijke productie uit primaire context tot een substantiële toename van het aantal vondsten zal leiden.

3.6 Gespecificeerde verwachting (LS05)

In de plangebieden langs de Hoogstraat kunnen archeologische resten voorkomen uit met name de 7^e-9^e eeuw. De kans op het voorkomen van de resten is zeer hoog, deze zone maakte deel uit van de havenwijk van de middeleeuwse handelsnederzetting Dorestad. Het zwaartepunt hiervan lag in de zone tussen de Zandweg en de Hoogstraat. Door de beendergraverijen zullen veel verstoringen worden aangetroffen maar de informatiewaarde die dergelijke terreinen geven, blijft ondanks de verstoringen zeer groot. Deze plangebieden bieden een zeldzame kans om meer kennis te verkrijgen van de opbouw van het havenkwartier.

De te verwachten sporen zijn kuilen van beendergravers, (afval)kuilen, paalsporen, greppels en waterputten. Het vondstmateriaal zal bestaan uit bot, aardewerk, metaal en ook ambachtelijke producten als benen kammen, sieraden en barnsteen.

In het plangebied Steenstraat 14 kunnen archeologische resten voorkomen vanaf het Laat-Neolithicum maar de kans op sporen uit de periode 10^e - 14^e eeuw (de periode van villa Wijk) en daarna is het grootst. De te verwachten sporen liggen direct onder de bouwvoor en bestaan uit greppels, paalkuilen, afvalkuilen en waterputten. In dit plangebied worden geen verstoringen door het beenderdelven verwacht.

³⁷ Dijkstra 2007

³⁸ Ambrosiani 1992; Feveile 2006; Skre 2007.

³⁹ Ambrosiani & Clarke 1995.

4 Conclusies

Zijn er (aanwijzingen voor) archeologische waarden in het plangebied aanwezig en, zo ja, wat is naar verwachting de omvang, ligging, aard, datering en waardestelling hiervan?

Ja. In de plangebieden langs de Hoogstraat is uit eerder archeologisch onderzoek gebleken dat deze zone het havenkwartier van Dorestad vormde. De plangebieden liggen hier middenin. Naar verwachting zullen er sporen en vondsten uit met name de "Dorestad-periode" worden aangetroffen (7^e-9^e eeuw). Het plangebied langs de Steenstraat ligt vermoedelijk in de kern van villa Wijk uit de 10^e-14^e eeuw. De bewoningskern wordt namelijk rond de Steenstraat verwacht.

In welke mate worden deze waarden verstoord door realisatie van de geplande bodemingreep?

Voor enkele plangebieden (Steenstraat 14 en Hoogstraat 75-85) is sloop en vervolgens nieuwbouw gepland. Hier bedraagt de verstoringsdiepte ongeveer 1,20 meter beneden maaiveld. De archeologische sporen worden onder de bouwvoor verwacht, dus de archeologische waarden zullen door de bouwwerkzaamheden worden aangetast. Voor de overige plangebieden aan de Hoogstraat zijn de plannen nog niet bekend.

Indien de eventuele archeologische waarden niet kunnen worden behouden: Welke vorm van nader onderzoek is nodig om de aanwezigheid van archeologische waarden en hun omvang, ligging, aard en datering voldoende te kunnen bepalen om te komen tot een selectiebesluit?

Voor de plangebieden langs de Hoogstraat geldt dat er waarschijnlijk veel verstoringen zijn ten gevolge van de beendergraverijen en de huidige bebouwing. Desalniettemin is, op basis van onderzoek op vergelijkbare locaties, zoals op het voormalige veilingterrein aan de Zandweg, de informatiewaarde van de terreinen zeer hoog. De beendergravers waren vooral geïnteresseerd in de afvalkuilen, daar waren immers de grootste hoeveelheden bot te vinden. De sporen die tot gebouwen behoren zullen door deze werkzaamheden niet of nauwelijks zijn aangetast.

ADC ArcheoProjecten lijkt het daarom niet zinvol om eerst een booronderzoek te doen maar geeft het advies om direct over te gaan tot een opgraving in deze plangebieden. In dit advies heeft het belang van het onderzoek in het internationale debat over de vroegmiddeleeuwse handelsrelaties, en de centrale rol die Dorestad hierin heeft bezeten, zwaar meegewogen. Het is mogelijk een van de laatste kansen om op deze schaal onderzoek te doen naar het havenkwartier van Dorestad, met vernieuwde opgravingstechnieken en nieuwe wetenschappelijke inzichten.

Voor het plangebied Steenstraat 14 is de verwachting hoog, met name voor het aantreffen van sporen die behoren bij villa Wijk.

5 Aanbeveling

Zoals in hoofdstuk 3.5 uiteen is gezet is het internationale belang van de vindplaats Dorestad zeer groot. ADC ArcheoProjecten adviseert om in de plangebieden langs de Hoogstraat archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving uit te voeren. Door de beendergraverijen en huidige bebouwing zullen archeologische sporen zijn verstoord. Echter op basis van onderzoek op vergelijkbare locaties blijkt desondanks de informatiewaarde van dergelijke terreinen zeer hoog. De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA) of Programma van Eisen (PvE). Hierbij moet het onderzoek van Holwerda uit de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw en het RACM-onderzoek in de zone tussen de Hoogstraat en Zandweg worden geraadpleegd.

Verder wordt geadviseerd de sloop van de bestaande bebouwing (beneden maaiveld) ter hoogte van de drie plangebieden aan de Hoogstraat archeologisch te begeleiden om te voorkomen dat archeologische resten worden verstoord. Deze eis dient te worden opgenomen in de eventueel af te geven sloopvergunning.

ADC ArcheoProjecten adviseert om voor het plangebied Steenstraat 14 een aanvullend onderzoek in de vorm van een inventariserend veldonderzoek uit te voeren door middel van een beperkt verkennend booronderzoek, teneinde vast te stellen of en zo ja hoe diep de bodem is geroerd. Gezien de aanwezige waarden in de directe omgeving van dit plangebied is de kans zeer groot dat uiteindelijk vervolgonderzoek in de vorm van een opgraving noodzakelijk is. Tevens wordt geadviseerd de sloop van de bestaande bebouwing (beneden maaiveld) aan de Steenstraat archeologisch te begeleiden om te voorkomen dat archeologische resten worden verstoord. Deze eis dient te worden opgenomen in de eventueel af te geven sloopvergunning.

De exacte invulling van de werkzaamheden dient te worden vastgelegd in een Plan van Aanpak (PvA) of Programma van Eisen (PvE).

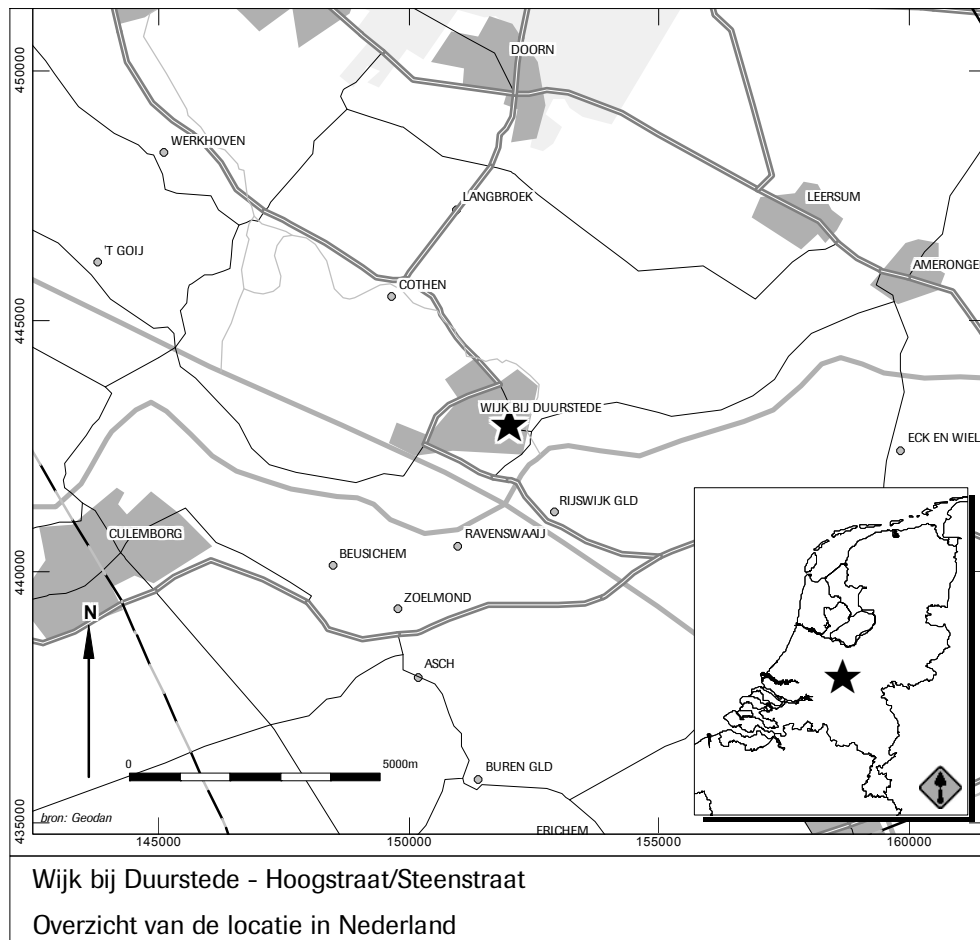

Literatuur

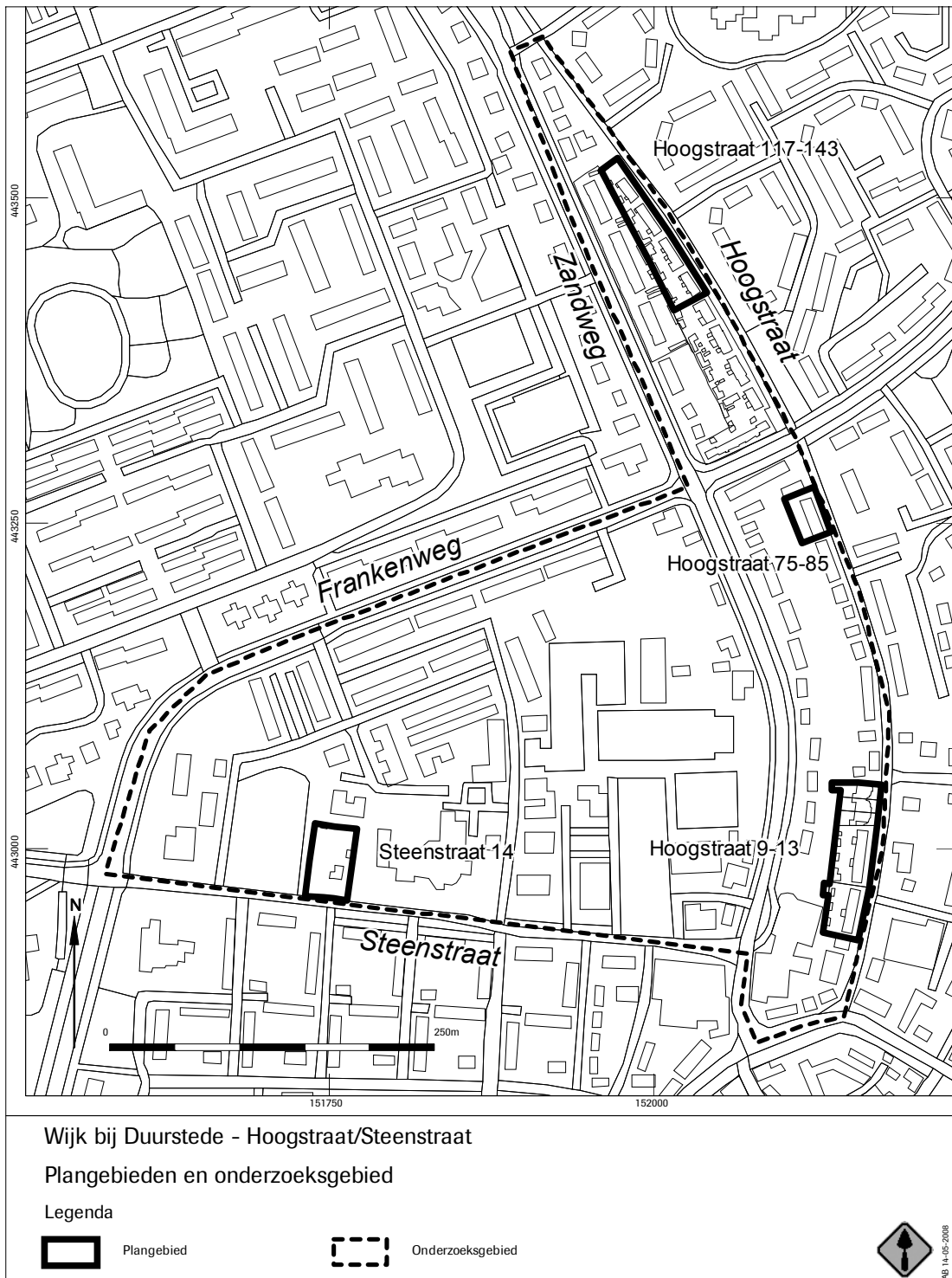
- Ambrosiani, B. & H. Clarke, 1992: *Early Investigations and Future Plans*, Birka Studies, Volume 1, Stockholm. (ook volume 2 t/m 5).
- Ambrosiani, B. & H. Clarke (ed.), 1995: *Excavations in the Black Earth 1990*, Stockholm (Birka Studies 2).
- Dockum, S.G. van, 1997: Wijk bij Duurstede Hoogstraat in: D. H. Kok e. a. (red.), *Archeologische kroniek Provincie Utrecht 1992-1993*, Hilversum, 120.
- Eerden-Vonk, van der M.A., J. Hauer, G.W.J. van Omme (red.), 2000: *Wijk bij Duurstede 700 jaar stad. Ruimtelijke structuur en bouwgeschiedenis*, Hilversum.
- Es, van W.A., en W.J.H. Verwers, 1973: *Het beenderdelven te Wijk bij Duurstede in de winter van 1841/42* in: W.A. van Es, A.V.M. Hubrecht en P. Stuart (red.), *Archeologie en historie, opgedragen aan H. Brunsting bij zijn zeventigste verjaardag*, Bussum, 477-494.
- Es, van W.A., W.J.H. Verwers e.a., 1977: Wijk bij Duurstede, gem. Wijk bij Duurstede, Dorestad, terrein Zandweg in: Jaarverslag Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek 1975, 23-24, Rijswijk.
- Es, van W.A. e.a., 1988: Wijk bij Duurstede, gemeente Wijk bij Duurstede, opgraving Dorestad (put 753) in: Jaarverslag Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek 1987, 41-42, Rijswijk.
- Es, van W.A. e.a., 1989: Wijk bij Duurstede, gemeente Wijk bij Duurstede, opgraving Dorestad (put 753-754) in: Jaarverslag Rijksdienst voor het Oudheidkundig bodemonderzoek 1988, 38-39, Rijswijk.
- Es, van W.A., 1990: Dorestad centred in: J.C. Besteman (e.a. red.), *Medieval Archaeology in the Netherlands, studies presented to H.H. van Regteren Altena*, Assen/Maastricht, 151-182.
- Es, van W.A., 1994: Friezen, Franken en Vikingen, in: W.A. van Es en W.A.M. Hessing (red.), *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland. Van Traiectum tot Dorestad 50 v. Chr. – 900 n. Chr.*, 82-121, Amersfoort.
- Es, van W.A., J. van Doesburg, I.B.S. van Koningsbruggen, 1998: *Van Dorestand naar Wijk bij Duurstede. Het ontstaan van een stad in het spanningsveld tussen Friezen en Franken, graven en bisschoppen, ca 600-1550 na Chr.*, Abcoude/Amsterdam.
- Dijkstra, J., 2007: Wijk bij Duurstede – Veilingterrein. Evaluatie-, beoordelings- en selectierapport na de eerste twee fasen veldwerk in voorjaar en zomer 2007, Amersfoort (niet gepubliceerd rapport).
- Feveile, C. (red.), 2006: *Det Ældste Ribe. Udgravninger på nordsiden af Ribe Å 1984-2000*, Ribe Studier, Bind 1.1 & 1.2.
- Skre, D. (editor), 2007: *Kaupang in Skiringssal*. Kaupang Excavation Project Publication Series, Volume 1 (Norske Oldfunn XXII, Oslo).
- Stichting voor Bodemkartering, 1986: *Geomorfologische kaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 39 Tiel*
- Stichting voor Bodemkartering, 1981: *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000, blad 39 West Rhenen*, Wageningen.
- Tent, W. J. van, 1988: *Wijk bij Duurstede: Dorestad e.a. 1980/81* in: W. J. van Tent, *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1980-1984*, Utrecht, 34-36.
- Tent, W. J. van, 1992: *Wijk bij Duurstede: Dorestad en Wijk 1986-1987* in: W. J. van Tent, *Archeologische kroniek van de provincie Utrecht over de jaren 1985-1987*, Utrecht, 23.
- Verwers, W.J.H., 1994: Wijk bij Duurstede: Dorestad in: W.A. van Es en W.A.M. Hessing (red.), *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland. Van Traiectum tot Dorestad 50 v. Chr. – 900 n. Chr.*, 234-238, Amersfoort.
- Wolters-Noordhoff Atlasproducties, 1990: *Grote Historische Atlas van Nederland, deel 1 West-Nederland 1839-1859*, Groningen.

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van het plangebied
- Afb. 2 Overzicht van de plangebieden en onderzoeksgebied
- Afb. 3a Steenstraat 14; afb. 3b Hoogstraat 75-85; afb. 3c Hoogstraat 114-143; afb. 3d Hoogstraat 114-143
- Afb. 4 Wijk bij Duurstede door J. van Deventer
- Afb. 5 Situatie 1871 en 1930
- Afb. 6 Overzicht van de beendergraverijen in de winter van 1879/80
- Afb. 7 Totaaloverzicht van de beendergraverijen
- Afb. 8 Opgravingen van Holwerda in Wijk bij Duurstede met hierop geprojecteerd de locatie van de plangebieden
- Afb. 9 De plangebieden op de stroomgordelkaart van Berendsen & Stouthamer
- Afb. 10 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen
- Afb. 11 Overzicht van Dorestad
- Afb. 12 Impressie van het havenkwartier van Dorestad
- Afb. 13 Villa Wijk. De rode ster geeft bij benadering de locatie van plangebied Steenstraat 14 aan
- Tabel 1 Archeologische perioden
- Tabel 2 AMK-terreinen in en nabij het onderzoeksgebied

Afb. 1 Locatie van het plangebied

Afb. 2 Overzicht van de plangebieden en onderzoeksgebied

Afb 3a Steenstraat 14

*Afb 3b Hoogstraat 9-13
(links op de foto). De
hoge ligging is hier goed
te zien.*

Afb 3c Hoogstraat 75-85

Afb 3d Hoogstraat 114-143

Afb. 4 Wijk bij Duurstede door J. van Deventer

Wijk bij Duurstede - Hoogstraat/Steenstraat
De situatie in 1871 en 1930

AB 08-05-2008

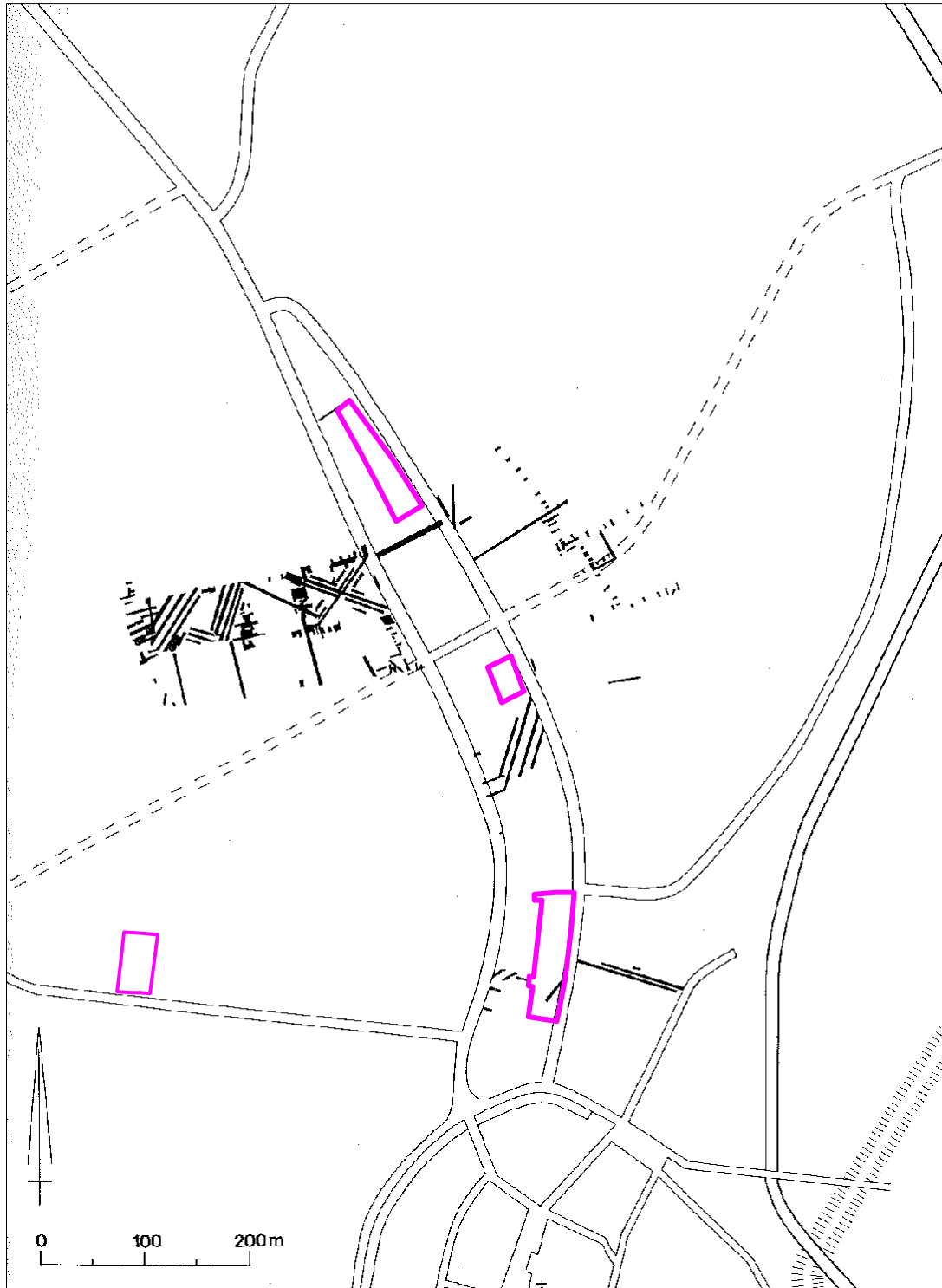
Afb. 5

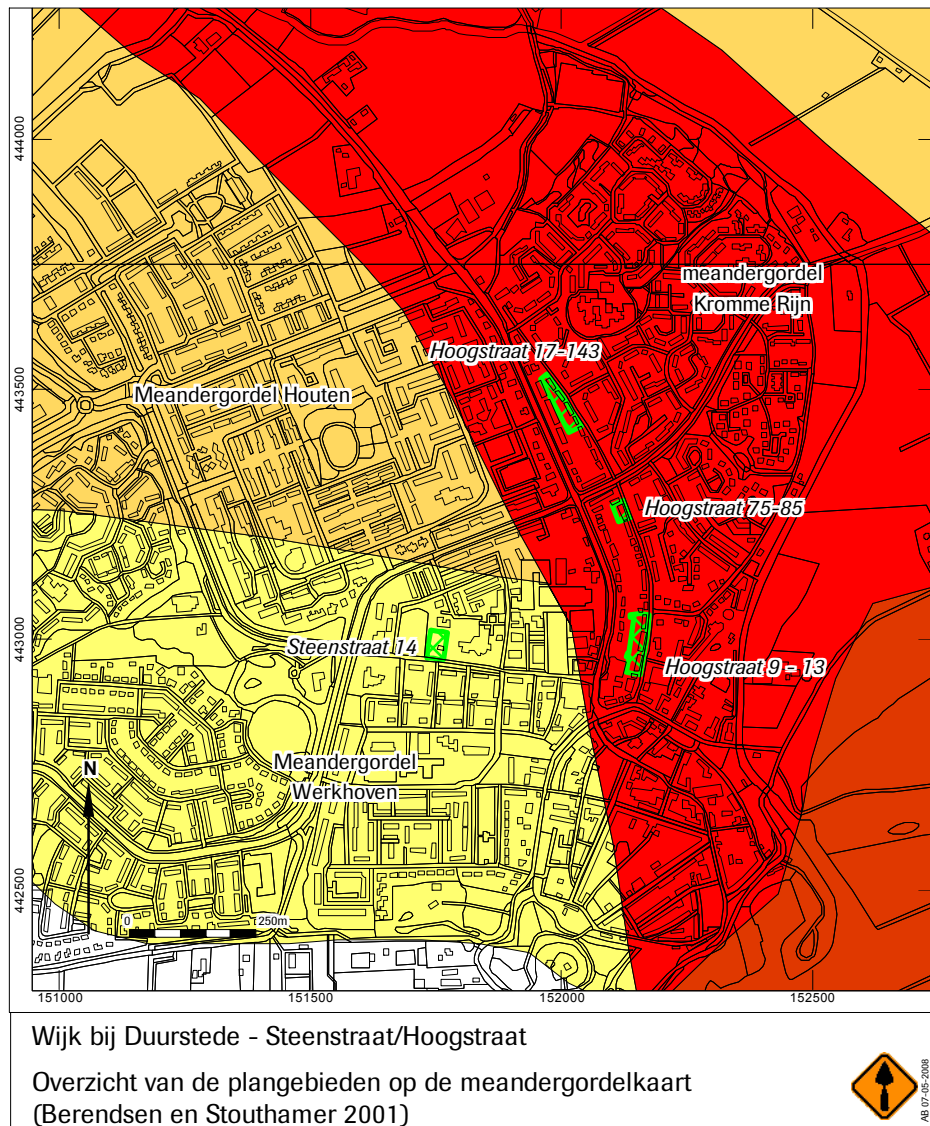
Afb. 6 Overzicht van de beendergraverijen in de winter van 1879/80

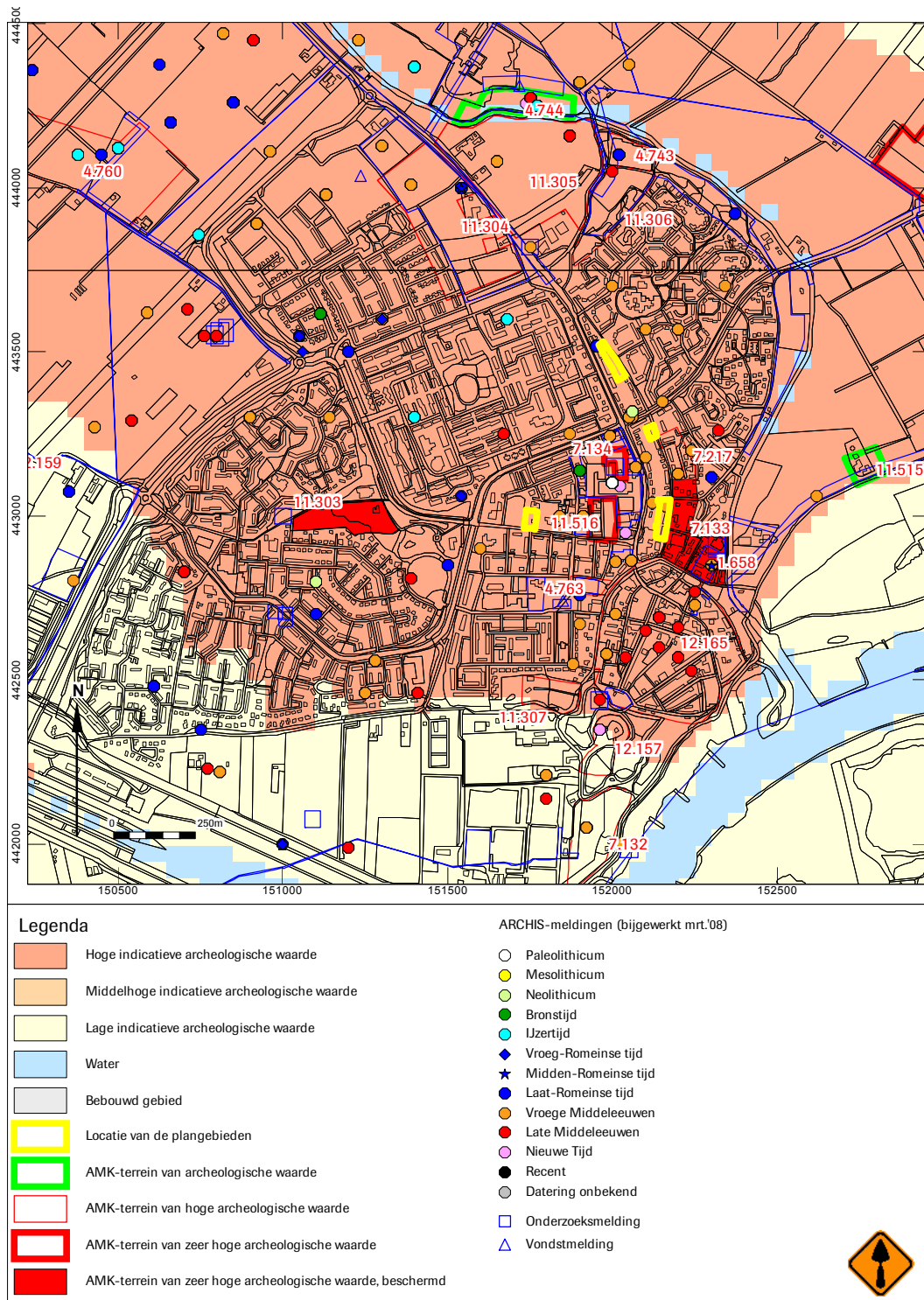
Afb 7 Totaaloverzicht van de beendergraverijen
legendaeenheid 1: Begrenzing opgravingsareaal 1972
legendaeenheid 2: De Heul met Karolingisch grafveld
legendaeenheid 3: Terrein van de voornaamste beendergraverijen

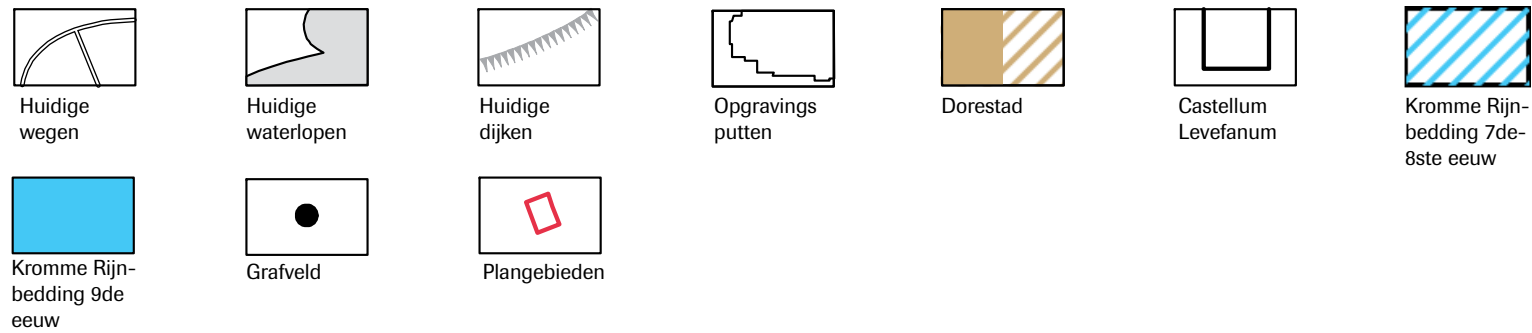
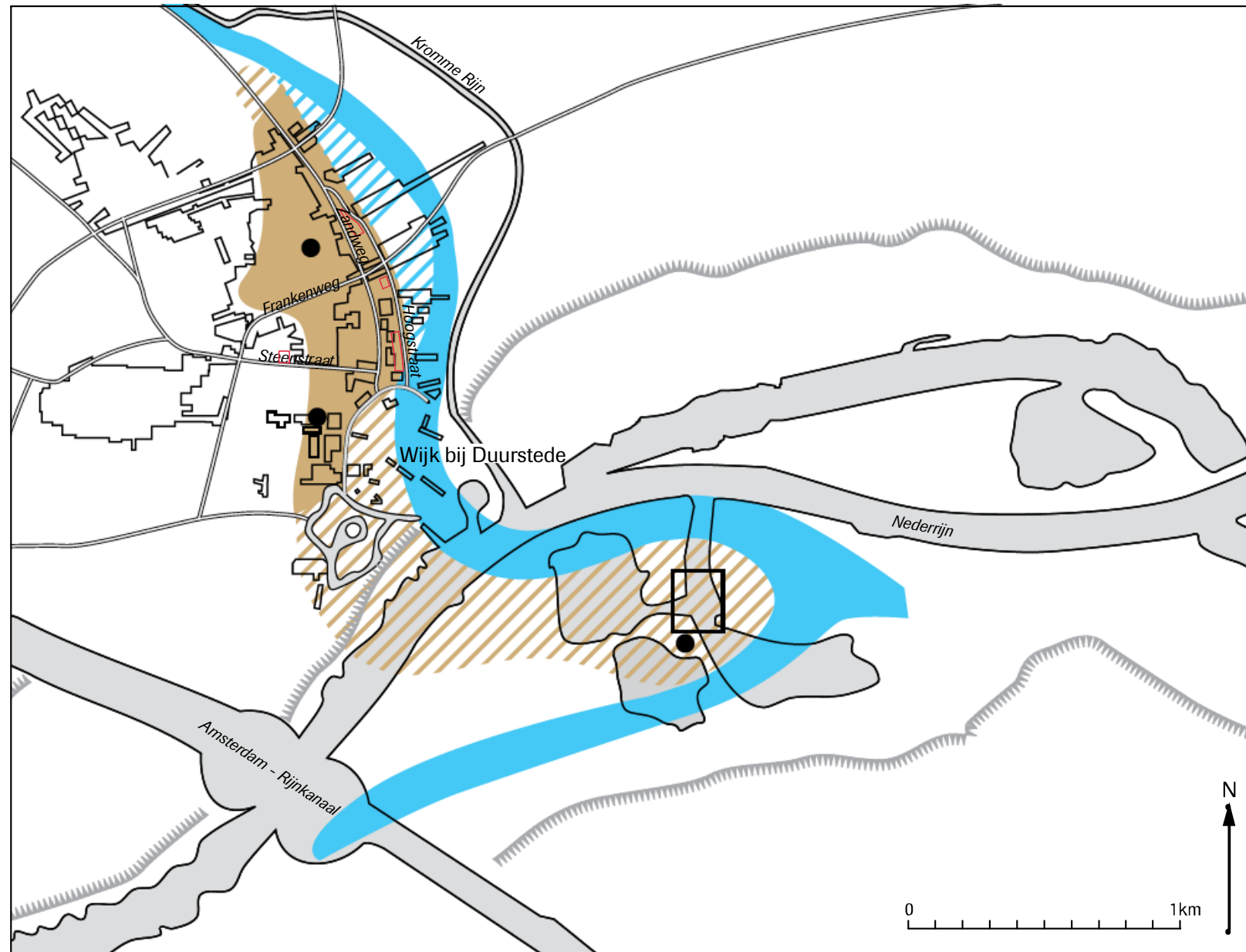
Afb. 8 Opgravingen van Holwerda in Wijk bij Duurstede met hierop geprojecteerd de locatie van de plangebieden

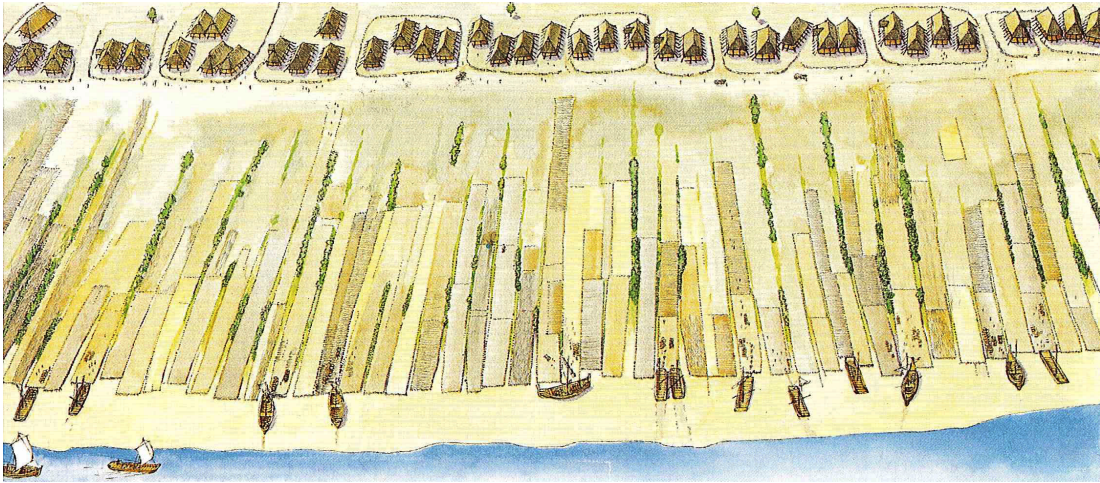
Afb. 9 De plangebieden op de stroomgordelkaart van Berendsen & Stouthamer

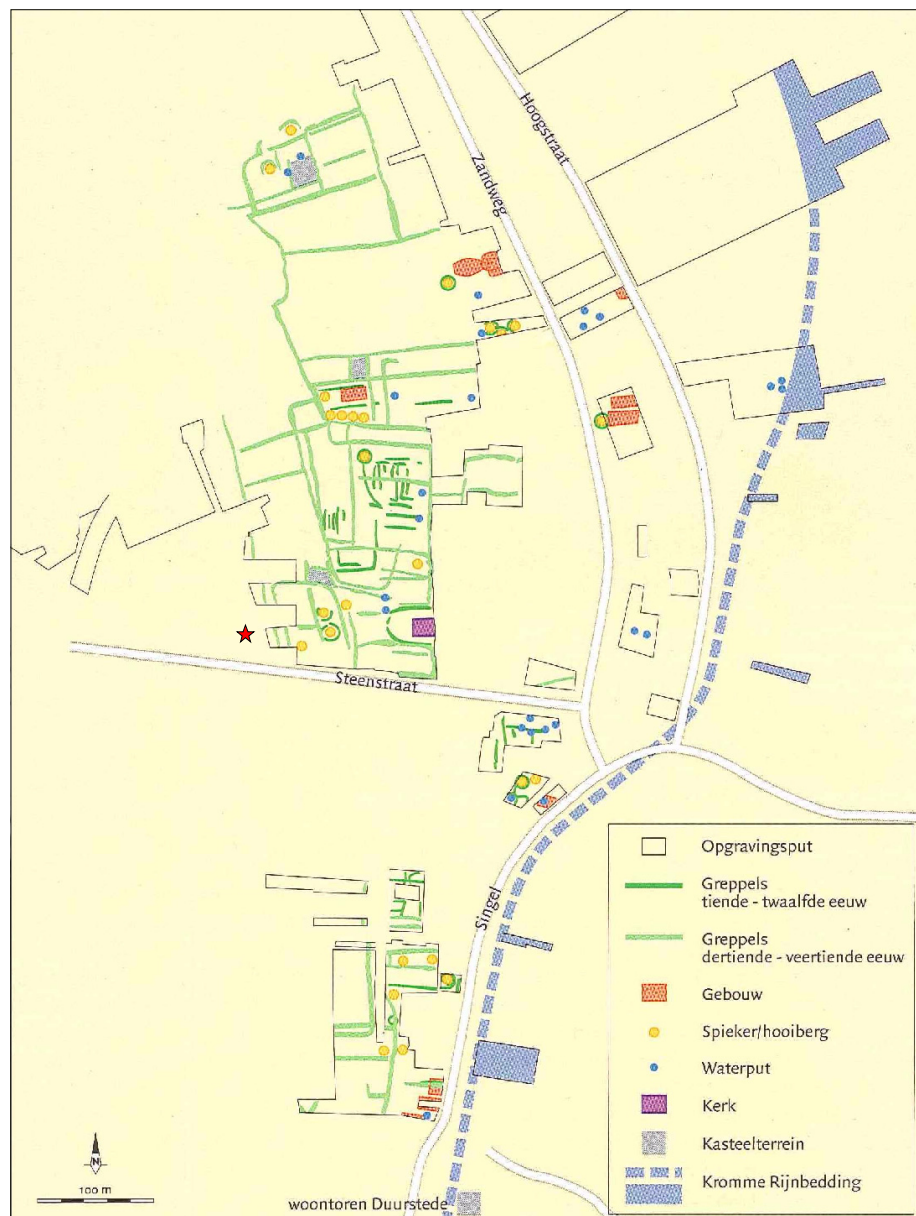
Afb. 10 Indicatieve Kaart Archeologische Waarden, AMK-terreinen en ARCHIS-meldingen

Afb. 11 Overzicht van Dorestad

Afb. 12 Impressie van het havenkwartier van Dorestad

Afb. 13 Villa Wijk
De rode ster geeft
bij benadering de
locatie van
plangebied
Steenstraat 14 aan.

Bijlage Overzicht van ARCHIS-waarnemingen in het onderzoeksgebied

WNG_Nr	X_COORD	Y_COORD	TOPONIEM	VERWERV	COMPLEX	AANTAL	MATERIAAL	ALG_CODE	SPEC_CODE	BEGIN_PER	EIND_PER	TOELICHT
12048	152060	443320	NIJUEWEG 1	NGR	XXX	9999	KER	BADORF	---	VMEC	VMED	
12048	152060	443320	NIJUEWEG 1	NGR	XXX	9999	KER	KGP	---	VMEC	LIMB	KOGELPOTJE
12048	152060	443320	NIJUEWEG 1	NGR	XXX	9999	KER	WERKTUIG	---	XME	XME	'DE HELFT NETVERZWAARDER VAN ROODBAKKEN KLEI'
12048	152060	443320	NIJUEWEG 1	NGR	XXX	9999	KER	PINGSDRF	---	VMED	LMEA	plaatfib,blauwe cirkel 8witte puntjes,centrale cirkel d.groen.rest wangensc
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBULA	EMAILLE	ROMM	ROMM	plaatfib,blauwe cirkel 8witte puntjes,centrale cirkel d.groen.rest wangensc
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	GORDEL	---	VMEA	VMEB	vuurverguld
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MAG	MUNT	---	ROMVB	ROML	onleesbaar
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBBEUGL	HALFKOP3	VMEA	VMEB	veerhouder gecorrodeerd
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBULA	KAPFIB	IJZL	ROMV	kap halverwege afgebroken, naaldhouder en schede ontbreken. l.n. 4,8 cm
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBKNIK	KNIK-B	ROMV	ROMMA	veerrol/naald ontbreken,haak beschadigd,naaldhouder ontbr
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	GORDEL	---	VMEA	VMEB	grotend.voet=dolk
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MAG	MUNT	DENIER	VMEC	VMEC	2 vogelkoppen,s-vormig,stijf met losse tegenknop,fijn wafelmot.l.2cm/br7,7
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MAG	FIBULA	TUTULUSF	ROMLB	VMEA	karolismunt dorestad
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	XXX	BESLAG	VME	VME	top/veerrol ontbr. grondplaat met centr.gat(2,5cm) 5 groeven onderzij kegel
23470	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBULA	STELUNARM	ROML	VMEA	kastchenshamier,veerrolhouder gecorrodeerd, naald ontbreekt/ l.4,9cm
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MAG	VINGRING	GLAD	ROMV	NTC	anderzijde beugel en voet ontbreken
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBDRAAD	ALMGRN16	ROMM	ROMM	metulo
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MAG	MUNT	DENIER	VMEC	ROMM	
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	4	MBR	MUNT	---	ROM	ROM	
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	ODB	SPINKLOS	---	ROM	VME	versiering met puntairkels en groeven aan een zijde, andere zijde ruw gelaten
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	FIBULA	---	VMEB	VMED	kruisfibula, veerrolwangen en linkerarm beschadigd, naaldhouder afgebroken
23512	151900	443140	WIJK BIJ DUURSTEDEN DE GEER	NDE	NX	1	MBR	GORDEL	BESLAG	ROMMA	ROMMB	l. 2,8 cm/br:1,6 cm
26787	152050	443300	HOOGSTRAAT, ZANDWEG, NIEUWE WEG	AIN	NX	9999	OPH	HOUTSKL	---	VME	VME	licht verdikte uiteinden versierd met groeven rond en v-vormig
26787	152050	443300	HOOGSTRAAT, ZANDWEG, NIEUWE WEG	AIN	NX	9999	KER	AW	---	VME	VME	Onduidelijk blijkt uit formulering indien feitelijk aw. werd gevonden!
26787	152050	443300	HOOGSTRAAT, ZANDWEG, NIEUWE WEG	AIN	NX	9999	---	CULTLAAG	---	VME	VME	"zware brandlagen"
27233	151950	443520	COTHENSE ZANDWEG	AOP	XXX	9999	KER	TS	---	ROM	ROM	In wp. I/II en VIII, U-vormig, deels // aan Zandweg.
27233	151950	443520	COTHENSE ZANDWEG	AOP	IPER	1	---	GREPPEL	---	VMEB	VMEC	Bevattende brandresten, soms fragm. menselijk skeletmateriaal.
27233	151950	443520	COTHENSE ZANDWEG	AOP	NX	9999	---	KUIL	---	VMEB	VMEC	"tamelijk talrijke, overwegend laat-Romeinse munten"
27233	151950	443520	COTHENSE ZANDWEG	AOP	XXX	9999	MXX	MUNT	---	ROML	ROML	

WNG_NR	X_COORD	Y_COORD	TOPONIEM	VERWERV	COMPLEX	AANTAL	MATERIAAL	ALG_CODE	SPEC_CODE	BEGIN_PER	EIND_PER	TOELICHT
27233	151950	443520	COTHENSE ZANDWEG	AOP	GVI	9999	OMB	BOT	---	VMEB	VMEB	Compleete skeletten en schedels; datering naar Halbertsma : '7e eeuw'
27233	151950	443520	COTHENSE ZANDWEG	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEC	VMEC	Niet nader omschreven Karolingisch te dateren vondstmateriaal.
31405	152120	443040	ZANDWEG-VIELINGGEBOUW	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEB	VMEC	Zwaar verstoord door 'beendergraverij'.
31411	151910	443000	FRANKENHOF-OOST	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	LMEA	LMEB	XIII.
31411	151910	443000	FRANKENHOF-OOST	AOP	ELA	9999	XXX	XXX	---	LME	LME	Waterputten.
31411	151910	443000	FRANKENHOF-OOST	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEB	VMEC	St.Anthonius kapel tufsteen, met houten voorganger; post-Karolingisch.
31411	151910	443000	FRANKENHOF-OOST	AOP	RKAP	9999	XXX	XXX	---	VMED	LMEB	1200 graven door gracht omgeven; post-Karolingisch.
31411	151910	443000	FRANKENHOF-OOST	AOP	GVIK	9999	XXX	XXX	---	VMED	LMEB	
31412	152100	443180	ZANDWEG	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEB	VMEC	
31416	152040	442950	ZANDWEG-STEEENSTRAAT	AOP	GX	9999	XXX	XXX	---	NT	NT	Massagraf 13 skeletten; post-Karolingisch.
31416	152040	442950	ZANDWEG-STEEENSTRAAT	AOP	EIM	9999	XXX	XXX	---	NT	NTB	
31417	151840	443000	FRANKENHOF-WEST	AOP	ELA	9999	XXX	XXX	---	LMEB	LMEB	Ontginningsgreppels.
31417	151840	443000	FRANKENHOF-WEST	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEB	VMEC	Westelijke grens Dorestad.
31417	151840	443000	FRANKENHOF-WEST	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	LMEB	LMEB	
31419	152060	443300	NIEUWE WEG	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMED	LMEA	Pingsdorf, Paffrath en Andenne aardewerk (Es/Hessing p.115-116).
31419	152060	443300	NIEUWE WEG	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEB	VMEC	
32434	152160	443030	HOOGSTRAAT-ZANDWEG	AOP	EX	9999	XXX	XXX	---	NTB	NTC	Beendergraverij XIX heeft oudere sporen zwaar verstoord.
32434	152160	443030	HOOGSTRAAT-ZANDWEG	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEC	LMEA	Karol. huisingreppel; wrsch. continuïteit Karol. tot in XII.
33081	151900	443140	KOKKESTRAATJE	AOP	XXX	9999	XXX	XXX	---	LMEB	LMEB	13e/14e eeuw; greppeltjes
33081	151900	443140	KOKKESTRAATJE	AOP	XXX	9999	XXX	XXX	---	VMEC	VMED	mogelijk secundair
33083	151900	443140	HOOGSTRAAT-PUT 753	AOP	IPER	9999	XXX	XXX	---	LME	LME	
33083	151900	443140	HOOGSTRAAT-PUT 753	AOP	NS	9999	XXX	XXX	---	NT	NT	
33083	151900	443140	HOOGSTRAAT-PUT 753	AOP	NX	9999	XXX	XXX	---	VMEC	VMED	Zoologische en botanische resten
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	9999	OPH	WATERPUT	---	VME	NTA	Er zijn drie soorten putten gevonden. De twee meest recente putten hebben een gemetselde bakstenen mantel en dateren uit de late 19e eeuw. De oudste waterputten zijn putten met een houten ton die als bekisting heeft gediend, met een wisselende kwaliteit
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	22	---	PAALGAT	---	XME	XME	Rondom de palen is erg veel ijzer afgezet, er is geen hout in de vulling van de paalgaten gevonden en aan de paalgaten is geen structuur toe te kennen
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	26	MFE	SPLIJER	---	XME	NT	met metaaldetector
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	24	MXX	XXX	---	XME	XME	noemenswaardig zijn: de bronzen kledingspeld, een platte metalen ring (gesp of deel van sleutel ?)
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	28	GLS	GEKLEURD	---	XME	XME	een randje van een drinkbeker, twee kraaltjes
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	1188	KER	AW	---	XME	XME	zowel handgemaakt als gedraaid, de datering is vroeg. Materiaal uit laat op diverse botten zitten snij- en haksporen, er zijn ook verbrande botfragmenten aangetroffen Er is een glas aangetroffen,
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	6081	ODB	BOT	---	XME	XME	vervaardigd van een lange pijpbeem van een runder.
50465	152070	443150	Singel/Zandweg	AOP	NS	56	---	KUIL	---	XME	XME	geen duidelijke functie, vulling donkergrijs tot zwart humeus mengsel

WNG_NR	X_COORD	Y_COORD	TOPONIEM	VERWERV	COMPLEX	AANTAL	MATERIAAL	ALG_CODE	SPEC_CODE	BEGIN_PER	EIND_PER	TOELICHT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	19	KER	AWG	---	LMEA	LMEB	laat-middeleeuws gedraaid aardewerk
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	41	MBR	XXX	BESLAG	BRONS	NTC	Beslagstuk van brons met afbeelding van haas
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	9	KER	AWG	---	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MAU	MUNT	TRIENS	VMEB	VMEB	tremmissis; 650-670; Franken
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	15	KER	KGPDOR	HIA	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	2	KER	KGPDOR	HIB	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	6	KER	KGPDOR	HIC	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	1	KER	STEELPAN	DORHII	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	1	KER	HESSENS	DORHIII	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	7	KER	BADORF	RELBAIMF	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	31	KER	BADORF	DORVII	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NX	64	KER	BOLPOT	DORVIII	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	KER	WOLBWAND	LAMPIONP	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	12	KER	WOLBWAND	GESMOORD	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	KER	WOLBWAND	GITTERMS	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	KER	KNIKPOT	DORWVII	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	KER	KAN	TATING	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	KER	KOM	DORWX	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	KER	KAN	DORWXI	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	7	KER	AWG	---	NT	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	8	KER	BADORF	---	VMEC	VMEC	laat-Badorf
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	5	KER	AW	---	LMEA	LMEA	Maaslands
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	KER	PAFFRATH	---	LMEA	LMEA	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	23	KER	PINGSDRF	---	VMEC	LMEA	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	6	KER	ROOD	---	LMEB	LMEB	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	KER	STG	---	LMEB	LMEB	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	KER	TNIGRA	---	VMEA	VMEA	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	KER	PSTG	---	LMEB	LMEB	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3568	OXB	BOT	---	VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	115	OXB	BOT	---	NT	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	863	OXB	BOT	---	LMEA	LMEA	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1208	OXB	BOT	---	LMEB	LMEB	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MCU	MUNT	REKENPEN	NT	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MPB	LAKENILD	---	NT	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	4	MXX	STAAF	---	ROM	NT	fe
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MSN	FIBULA	---	VMEB	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MCU	FIBULA	---	VMEB	VMEC	

WNG_NR	X_COORD	Y_COORD	TOPONIEM	VERWERV	COMPLEX	AANTAL	MATERIAAL	ALG_CODE	SPEC_CODE	BEGIN_PER	EIND_PER	TOELICHT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	MFE	GESP	---	NT	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	MCU	GESP	---	NT	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MFE	HAAK	---	VME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MFE	PAARDETG	HOEFIJZR	LMEA	LMEB	LMEB
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MXX	KANDELK	---	ROM	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MCU	KRAM	---	VMEA	NTC	NTC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	12	MCU	KNOOP	---	NT	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	18	MPB	VUURWAPN	KOGEL	NT	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	7	MCU	NAALD	BOETNLD	VMEB	VMEC	VMEC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MFE	KRAM	---	LME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MSN	LEPEL	---	LMEB	NTA	NTA
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	18	MFE	MES	---	LME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MPB	NETVERZW	---	ROM	NTC	NTC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	32	MXX	PLAAT	---	LME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MFE	PJLPUNT	---	LMEA	LMEA	LMEA
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MCU	RIEMTONG	---	VMEB	VMEB	VMEB
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MFE	RING	---	VME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	11	MCU	RING	---	VME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MCU	SLEUTEL	---	VMEC	VMEC	VMEC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	19	MFE	SPLIKER	---	VME	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	MCU	VINGERHD	---	NTB	NTC	NTC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	290	KER	HUTTELM	---	NEO	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	64	KER	WEEFGW	---	NEOLA	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	13	GLS	XXX	---	VMEC	VMEC	VMEC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	382	SXX	XXX	---	PALEO	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	357	KER	BOUWMAT	---	ROM	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	24	KER	PJJP	---	NT	NT	NT
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MCU	MUNT	AES3/4	ROMLB	ROMLB	ROMLB
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MCU	MUNT	ANTONIN	ROMLA	ROMLA	ROMLA
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	10	MAG	MUNT	DENIER	VMEC	VMEC	VMEC
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	MAG	MUNT	DENIER	LMEA	LMEA	LMEA
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	10	MCU	MUNT	DUIT	NTA	NTB	NTB

aes III; 364-378; SECVRITAS REIPUBLICAE-type
barbaarse navolging (270-300) naar/ Divus Claudius II Gothicus;
Gallia
Karolingische rijk: Karel de Grote (768-814); 2x Dorestad, 1x
Pavia, 1x Mainz, 1x Tours (793/794-812); 1x Keulen? (768-814);
1x (768-814), Pippijn I de Korte (751-768); 1x (751-768), Karel de
Grote/Lodewijk de Vrome/Karel de Kale; 1x Melle? (768-877)
Frankrijk; Lodewijk IX (1126-1245/50-1270); denier tournois;
Tours; 1266-1270
1x Utrecht; Hendrik van Beieren (1524-1528); 1525 1x Kleef; Ernest,
Ferdinand, Francois, Ferdinand Gobert d'Aspremont-Lynden (1603-
1636-1665-1703); z.j. (1600-1700) 2x stad Utrecht; onl. (1739-
1794)/ 17.? 2x provincie Holland; Dordrecht; 1702/ 1702-

WNG_NR	X_COORD	Y_COORD	TOPONIEM	VERWERV	COMPLEX	AANTAL	MATERIAAL	ALG_CODE	SPEC_CODE	BEGIN_PER	EIND_PER	TOELICHT
				APP	NX	1	MCU	MUNT	FOLLIS	ROMLA	ROMLA	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MXX	MUNT	REKENPEN	NTA	NTA	Constantinus I (307-337); 330-333; CONSTANTINOPOLIS-type
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MXX	MUNT				1x Holland; Philips II (1555-1598); hollandsse penning; Dordrecht; z.j. (1561-1572) 1x Nederlanden; (onbekend); hollandsse penning?; z.j. (1500-1550, ca.)
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	3	MAG	MUNT	OBOOL	VMEC	VMEC	Karolingische rijk Zx Karel de Kale (840/843-877); Meile; 848-877
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MAG	MUNT	SCEATTA	VMEB	VMEB	1x Lodewijk de Vrome (814-840); 822-840
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	2	MXX	MUNT		LMEB	NTB	Friezen/Franken; anoniem; ongetificeerd; ca. 690-720
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	105		PAALGAT		VMEC	NT	1x kwart groot (?) (indet.); Nederlanden; onl. (14e eeuw?) 1x vier heller; stad Keulen; 1768
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	169		KUIL		VMEC	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	74		GREPPEL		VMEC	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	4		WATERPUT		VMEC	VMEC	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1		GRAF	INHUMGRF	VMEC	NT	kindergraf
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	1	KER	MUUR		VMEC	NT	
60199	152000	443100	Veilingterrein	APP	NS	4	KER	KGP		VMEC	LMEB	
12047	152060	443320	NIEUWEG 1	NGR	XXX	1	SXX	BIJL		NEOM	NEOM	'DONKERGRUS GEKLEURD'; 'NEOM' (E.D.: DATERING EVT. FOUT/TE KRAP)
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	XXX	9999	XXX	XXX		ROM	ROM	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	IPER	9999	XXX	XXX		ROMMB	ROMMB	'omtuiningen'
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	GVIC	9999	XXX	XXX		ROMM	ROML	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	XXX	9999	XXX	XXX		VMEA	VMEB	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	ELA	9999	XXX	XXX		VMEB	VMEC	akkerlaag
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	NX	9999	XXX	XXX		VMEC	VMEC	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	RKER	9999	XXX	XXX		VMEC	VMEC	Vermoedelijk houten kerkgebouw; (nog) niet bewijsbaar.
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	IWEG	9999	XXX	XXX		VMEB	VMEC	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	ISTE	9999	XXX	XXX		VMEB	VMEC	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	GVI	9999	XXX	XXX		VMEB	VMEC	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	ELA	9999	XXX	XXX		XME	NT	
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	XXX	9999	XXX	XXX		XXX	XXX	zoologisch en botanisch materiaal verzameld
29711	151900	443140	DE HEUL	AOP	XXX	9999	XXX	XXX		BRONS	BRONS	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	4		WATERPUT		VMEB	VMEB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	8		WATERPUT		VMEC	VMEC	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	4		WATERPUT		VMEB	VMEB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	9999		GREPPEL		LME	LME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	ELA	9999		GREPPEL		LME	LME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	9999		KUIL		VME	VME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	9999		PAALGAT		VME	VME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	348	KER	AWG		VMEC	VMEC	alleen randen geteld

WNG_NR	X_COORD	Y_COORD	TOPONIEM	VERWERV	COMPLEX	AANTAL	MATERIAAL	ALG_CODE	SPEC_CODE	BEGIN_PER	EIND_PER	TOELICHT
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	7	KER	AWG	---	VMEB	VMEB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	77	KER	PINGSDRF	---	LMEA	LMEA	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	2	KER	GWHKOM	ZUIDLIM	LMEA	LMEA	vorm niet genoemd
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	24	KER	PAFFRATH	---	LMEA	LMEA	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	7	KER	ELMPT	---	LMEA	LMEA	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	49	KER	KGP	---	LMEA	LMEA	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	26	KER	PSTG	---	LMEB	LMEB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	5	KER	STG	---	NTA	NTB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	34	KER	ROOD	---	LMEB	LMEB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	44	KER	GRS	---	LMEB	LMEB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	2	KER	MAJOLICA	---	NTA	NTB	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	3	KER	FAYENCE	---	NTA	NTC	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	5	MXX	MUNT	---	VME	VME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	2	MXX	MUNT	---	LME	LME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	1	MXX	MUNT	---	NT	NT	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	5	ODB	SPEELGD	GLIS	VMEC	VMEC	datering: VME
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	1	ODB	SPEELGD	GLIS	VMEC	NTB	datering onbekend
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	1	ODB	SPEELGD	GLIS	LME	LME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	13	GLS	XXX	---	VME	VME	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	648	SXX	XXX	---	XME	NT	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	3112	OXB	BOT	---	XME	NT	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	556	XXX	SLAK	---	XME	NT	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	128	MXX	XXX	---	XME	NT	
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	1	KER	XXX	---	LMEA	LMEA	Duisburgse waar
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	63	KER	AWH	---	VMEC	VMEC	alleen randen geteld
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	8	KER	XXX	---	LMEA	LMEA	Maaslandsewaar
50087	151993	443244	Frankeweg; Zandweg	AOP	NX	1	---	HUIS	---	VMEC	VMEC	Karolingisch
404142	152022	443091	Zandweg 19, vellingterrein	NBO	XXX	0	---	CULTLAAG	---	XME	NT	In 6 uit 17 indicatieve boringen werden sporen van mogelijk archeologisch relevante antropogene resten aangetroffen: aw, fosfaat (in 4 boringen), botresten en puinspijkkels.